

Gedragcode soortenbescherming bosbeheer 2025

Gedragscode soortenbescherming bosbeheer 2025

Opgesteld door de VBNE,
Driebergen-Rijsenburg. Aangewezen
door Staatssecretaris van
Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur op 1
januari 2025.

Met medewerking van:
Natuurmonumenten,
Staatsbosbeheer, LandschappenNL,
Federatie Particulier Grondbezit,
Rijksvastgoedbedrijf,
Natuur netwerk Gemeenten en de
Unie van Bosgroepen.

Digitale uitgave.
Een uitgave van de Vereniging van
Bos- en Natuurterreineigenaren
(VBNE)
Princenhof Park 7
3972 NG Driebergen
0343-745250

internet: www.vbne.nl
e-mail: info@vbne.nl

Vormgeving: Ocelot Ontwerp

Foto voorkant:

Foto Achterkant:

Alhoewel deze publicatie met grote
zorg is samengesteld aanvaarden
samenstellers en uitgever geen
aansprakelijkheid voor eventuele
fouten in deze brochure.

Gedragscode soortenbescherming bosbeheer 2025

Inhoud

1	Inleiding.....	4
2	Begrippen.....	6
3	Bosbeheer in Nederland.....	10
4	Wettelijk kader.....	11
5	Belang 16	
6	Reikwijdte en toepassing.....	19
6.1	Doel en schaal van de boswerkzaamheden.....	19
6.2	Soorten.....	20
6.3	Typen werkzaamheden.....	21
7	Inventariserend onderzoek en het werkprotocol bosbeheer.....	23
	Stap 1: vooronderzoek.....	23
	Stap 2: terreinbezoek.....	23
	Stap 3: opstellen werkprotocol bosbeheer.....	23
8	Aanvullend rapport.....	26
9	Toelichting gedragsregels.....	27
9.1	Algemene maatregelen.....	27
9.2	Maatregelen voor vogels.....	28
9.3	Maatregelen voor zoogdieren.....	29
9.4	Maatregelen voor herpetofauna.....	30
9.5	Maatregelen voor insecten.....	32
9.6	Maatregelen voor planten.....	32
10	Gedragsregels.....	33
10.1	Algemene uitgangspunten.....	33
10.2	Maatregelen tijdens de voorbereiding van werkzaamheden.....	33
10.3	Algemene maatregelen tijdens de uitvoering van werkzaamheden.....	34
10.4	Maatregelen bij vellen van bomen.....	35
10.5	Aanvullende maatregelen in de broedperiode.....	38
10.6	Maatregelen bij inzet van rijdend materiaal.....	38
10.7	Maatregelen bij bodembewerking.....	40
11	Alternatievenafweging.....	42
	Bijlage A: Werkprotocol soortenbescherming bosbeheer.....	46
	Deel 1. Werkaanduiding.....	46
	Deel 2. Te beschermen soorten en/of elementen.....	47
	Deel 4. Afspraken tussen beheerder en aannemer.....	53
	Deel 5. Aanvullend rapport.....	55
	Bijlage D Evaluatie.....	58

1 Inleiding

In 2005 was de Gedragscode zorgvuldig bosbeheer de eerste door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) goedgekeurde gedragscode die in werking trad. In 2009 is de Gedragscode zorgvuldig bosbeheer geëvalueerd en op basis van de evaluatieresultaten en relevante ontwikkelingen aangepast, waarbij de naam werd gewijzigd in ‘Gedragscode bosbeheer’.

Deze Gedragscode bosbeheer is recentelijk opnieuw geëvalueerd en op basis daarvan aangepast. Ook zijn de gevolgen van de nieuwe Omgevingswet verwerkt. Het resultaat is deze Gedragscode soortenbescherming bosbeheer, hierna ook aangeduid als ‘de Gedragscode’.

De Gedragscode betreft alleen soortenbescherming. Dit is gebaseerd op artikel 11.45, 11.53 en 11.59 van het Bal (Besluit activiteit Leefomgeving) van de Wet natuurbescherming. Om dit duidelijk te maken is het woord ‘soortbescherming’ opgenomen in de titel van de Gedragscode.

De Gedragscode is ook geen vrijstelling voor het doen van de meldplicht en herplantplicht bij het vellen van houtopstanden. Deze moet (als van toepassing) los gedaan worden.

De Gedragscode is opgesteld onder de verantwoordelijkheid van de Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren (VBNE). Naast de leden van de VBNE (LandschappenNL, Federatie Particulier Grondbezit, Rijksvastgoedbedrijf, Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Natuurnetwerk Gemeenten) is ook de Unie van Bosgroepen actief betrokken geweest bij de totstandkoming. De Zoogdiervereniging, EIS Kenniscentrum insecten, Vogelbescherming Nederland, Stichting RAVON en de Wageningen Universiteit (WUR) zijn op onderdelen geconsulteerd of hebben actief inbreng geleverd. Daarnaast is gebruik gemaakt van de door de Wageningen Universiteit opgestelde adviezen over de ecologische effecten van vlaktekop in het Nederlandse bos en over schermkap. Alle adviezen die ten behoeve van de gedragscode zijn opgesteld zijn op de website van de VBNE gepubliceerd.

De Gedragscode treedt in werking op de dag dat de Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur de gedragscode definitief aanwijst. Een tussentijdse aanpassing is mogelijk indien de VBNE of het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit oordeelt dat de ontwikkelingen in de praktijk dit noodzakelijk maken.

Evaluatie

De gedragscode wordt in jaar 4 na aanwijzing geëvalueerd. De evaluatie wordt gebruikt bij het opstellen van een nieuwe gedragscode. Aanpassingen kunnen bijvoorbeeld nodig zijn naar aanleiding van opgedane ervaringen met het werken volgens de gedragscode. De evaluatie wordt gedeeld met RVO en er wordt aangegeven op welke wijze de onderdelen van de evaluatie verwerkt zijn in de nieuwe gedragscode.

In Bijlage D bij deze gedragscode is het evaluatieplan te vinden.

2 Begrippen

In deze gedragscode wordt verstaan onder:

Aannemer:	De persoon die ter zake van de Gedragscode door het bedrijf dat of de organisatie die de boswerkzaamheden uitvoert is aangewezen om tegenover de beheerder op te treden als vertegenwoordiger van dat bedrijf of die organisatie en om leiding te geven aan de werkzaamheden. Wanneer de werkzaamheden worden uitgevoerd door (medewerkers van) de beheerder zelf, dan betreft het de persoon die ter zake van de Gedragscode door de beheerder is aangewezen om leiding te geven aan de werkzaamheden.
Beheerder:	De beheerder van bos die bevoegd is opdracht te geven tot het verrichten van boswerkzaamheden. In veel gevallen zal de beheerder de eigenaar van het bos zijn, maar het kan ook een derde zijn, bijvoorbeeld een bosgroep of een rentmeester.
Bijzondere keverbomen:	Dikke kwijnende of dode bomen waarin larven van vliegend hert en vermiljoenkever kunnen voorkomen.
Bijzondere nestbomen:	Bomen met ‘bewoonde’ of ‘bewoonbare’ <ul style="list-style-type: none"> • horsten (inclusief nestkasten) van roofvogels en uilen (‘horstbomen’); • nesten van raven, zwarte kraaien, kolonievogels of eekhoorns.
Blessen:	Het markeren van de bomen die gekapt dienen te worden, doorgaans met een heldere kleur verf als ring of stippen op borsthoogte of hoger op de stam.
Bos:	Een levensgemeenschap van planten en dieren, waarin de boomvormende soorten beeldbepalend zijn.
Broedgeval:	Een locatie waar een bewoond nest is vastgesteld of waarvan op basis van een ter plaatse vastgesteld territorium moet worden aangenomen dat er een bewoond nest aanwezig is.

Broedperiode:	De periode die van belang is voor de voortplanting van vogels. Dezelfde periode is ook van belang voor de voortplanting van veel andere diersoorten. Het gaat in beginsel om de periode van 15 maart tot 15 juli. Vogels kunnen echter door klimaatverandering, een vroeg of laat voorjaar of andere redenen eerder of later in het jaar gaan broeden, wat aanleiding kan zijn tot een vroeger of later beginnen en eindigen van de broedperiode. Dit kan zelfs per regio verschillen. Het is aan de gebruiker van de Gedragscode om dit te beoordelen, op basis van bij een ecologisch deskundige ingewonnen informatie, en om wanneer dat nodig is een andere begin- en/of einddatum voor de broedperiode te hanteren.
Ecologisch deskundige :	Een ecologische deskundige is iemand die ecologisch advies geeft of werkzaamheden begeleidt op het gebied van habitats en soorten. Hij of zij heeft schriftelijk aantoonbare ervaring en specifieke ecologische kennis. De ecologische deskundige heeft voldoende kennis en jarenlange ervaring om ecologisch onderzoek te kunnen doen. Hij of zij: <ul style="list-style-type: none"> • (her)kent de functionaliteit van leefgebieden van beschermde soorten; • heeft kennis van de algemeen erkende onderzoeksmethoden; • kan ecologische werkprotocollen uitwerken; • kan specifieke maatregelen begeleiden.
Groepenkap:	Het groepsgewijs kappen van bomen, waardoor in het bos open plekken ontstaan van maximaal 0,5 ha.
Grondvlak:	Som van de stamdoorsnedes op 1,3 meter hoogte (borsthoogte) van alle bomen die op een hectare staan. Het grondvlak wordt uitgedrukt in vierkante meter per hectare (m ² /ha).
Habitatbenadering:	Het creëren en behouden van variatie in habitats door op delen geen beheer te plegen en op andere plekken juist te beheren om habitatonderdelen te creëren. Hierdoor vinden de betrokken soorten te allen tijde een geschikt leefgebied.

Herpetofauna zones:	<p>Terreindelen waar de aanwezigheid van amfibieën en reptielen in bosgebied vooral te verwachten is. De herpetofauna zones omvatten de volgende terreindelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • boszones tot 300 meter grenzend aan reptielenhabitats, bijvoorbeeld heideterreinen, heischrale vegetaties, structuurrijke schraallanden en open duin of hoogveenrestanten. Wanneer uitsluitend de zandhagedis voorkomt is 50 meter voldoende. • Boszones tot 350 meter grenzend aan bospoelen, vennetjes, waterlopen. Als alleen rugstreepblad voorkomt volstaat een zone van 200 meter • Rabatbossen met ten minste periodiek waterhoudende greppels • Natte bossen zoals broekbossen en vochtige oibossen
Holenbomen:	<p>Bomen, ongeacht de grootte, waarin of waar onderaan holen of rottingsgaten zijn vastgesteld. Het kan zowel om levende als om dode bomen gaan. Een holenboom kan tevens een (bijzondere) nestboom zijn.</p>
Inventarisatie:	<p>Het verzamelen van actuele gegevens inzake het vóórkomen van beschermde planten en dieren en beschermde flora- en fauna-elementen door middel van een algemeen als doeltreffend aanvaarde en op de soort gerichte methode van inventariseren. Een inventarisatie wordt uitgevoerd door een ecologisch deskundige.</p>
Maatregelen:	<p>De term ‘maatregelen’ wordt in de Gedragscode alleen gebruikt voor maatregelen die specifiek zijn gericht op de bescherming van flora en fauna, zoals met name de maatregelen die te vinden zijn in de diverse gedragsregels.</p>
Reguliere bos werkzaamheden:	<p>Alle werkzaamheden die in een bos in het kader van regulier bosbeheer worden verricht door of in opdracht van de beheerder.</p>
Schermkap:	<p>Een vorm van kap waarbij met het oog op bosverjonging bij het kappen een ‘scherm’ van bomen in stand wordt gelaten dat zorgt voor zaadmateriaal, voor schaduwwerking op de grond en voor een gunstig klimaat voor het</p>

opkomen en ontwikkelen van nieuwe bomen. Dit begrip wordt nader uitgelegd in paragraaf 6.1

- Stakenfase:** Fase van bosontwikkeling waarin het bos relatief jong is met een hoge boombdichtheid en zonder struiklaag, met bomen die zich kenmerken door een relatief sterke lengtegroei en een kleine kroon.
- Vak/afdeling:** In het bosbeheer gehanteerde eenheid voor planning en uitvoering van boswerkzaamheden ter grootte van meestal 0,5 à 2 ha. Het betreft een algemeen in de bosbouw gehanteerd begrip. Feitelijk gaat het om een afdeling die deel uitmaakt van een vak.
- Uitkap:** Het verspreid door het bos kappen van bomen of groepen van enkele bomen waardoor open plekken ontstaan tot maximaal 500 m².
- Werkprotocol bosbeheer:** Het werkprotocol soortenbescherming bosbeheer (zie hoofdstuk 7 en bijlage A), ook aangeduid als 'werkprotocol bosbeheer', dat voor aanvang van de werkzaamheden wordt opgemaakt door of namens de beheerder en door of namens de beheerder en de aannemer wordt ondertekend. Voor zover gebruik wordt gemaakt van kaarten waarop te beschermen elementen worden aangeduid, worden deze kaarten geacht deel uit te maken van het werkprotocol bosbeheer.

3 Bosbeheer in Nederland

Bos in Nederland vervult gelijktijdig verschillende functies. De belangrijkste zijn: natuur, recreatie en welzijn, klimaat en productie van hout en biomassa. Genoemde functies sluiten met elkaar aan op de internationaal erkende beginselen van duurzaam bosbeheer en zijn elk op hun eigen wijze van groot belang. De Nederlandse bossen herbergen een belangrijk deel van de Nederlandse biodiversiteit, worden zeer hoog gewaardeerd door recreanten, dragen bij aan welzijn en volksgezondheid en voorzien via de productie van hout en biomassa in hernieuwbare grondstoffen. Tegelijkertijd zijn bossen een middel om koolstof langdurig vast te leggen.

De bosbeheerder combineert deze functies in het bosbeheer omdat dit de beste waarborg is voor het duurzaam behoud van de bossen. Omdat uit de verschillende functies vaak verschillende beheereisen voortvloeien is duurzaam bosbeheer een complexe aangelegenheid.

Bosbeheerders maken gebruik van de natuurlijke ontwikkeling van bossen en sturen beperkt bij met beheermaatregelen gericht op een optimale functievervulling. Bossen zijn dynamische ecosystemen waarin, naast de levende natuur, ook elementen voorkomen die van groot belang zijn voor plant- en diersoorten die in bossen voorkomen, zoals dood hout, open plekken en holle bomen. De ruimtelijke variatie aan ontwikkelingsfasen van de boomlaag vormt een belangrijke drager van de biodiversiteit.

Op landschapsschaal en onder natuurlijke omstandigheden ontstaat door eeuwen van ongestuurde bosontwikkeling een mozaïek van structuurfasen, waar open plekken met kiemplantjes, jong bos, volwassen opgaand bos, oude aftakelende en stervende bomen verweven zijn. Een bosbeheerder streeft in bossen actief een zo natuurlijk mogelijke structuurverdeling na, rekening houdend met veiligheidsrandvoorwaarden en een ontsluiting die tegemoet komt aan de maatschappelijke functies van bossen.

4 Wettelijk kader

Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet in werking getreden. Deze wet vervangt onder meer de Wet natuurbescherming. Op grond van de artikelen 11.37, 11.46 en 11.54 van het Bal (Besluit activiteit Leefomgeving) gelden diverse verbodsbepalingen ter bescherming van vogels, van internationaal beschermde dier- en plantensoorten en van aanvullend nationaal beschermde dier- en plantensoorten. Het gaat bijvoorbeeld om het verbod om dieren te doden of om planten te plukken.

Artikel 11.37 Bal

1. Het verbod, bedoeld in artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder g, van de wet, om zonder omgevingsvergunning een flora- en fauna-activiteit te verrichten, geldt voor:

- a. het opzettelijk doden of opzettelijk vangen van, van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de vogelrichtlijn;
- b. het opzettelijk vernielen of opzettelijk beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld onder a, of het opzettelijk wegnemen van nesten van die vogels;
- c. het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels als bedoeld onder a; of
- d. het opzettelijk storen van vogels als bedoeld onder a.

2 Het verbod geldt niet, als:

a. het verrichten van die activiteit op grond van een andere wet is toegestaan en is voldaan aan de artikelen 9, eerste en tweede lid, en 13 van de vogelrichtlijn; of

b. de activiteit uitvoering geeft aan:

1. een instandhoudingsmaatregel als bedoeld in de artikelen 3, eerste lid en tweede lid, onder b, c en d, en 4, eerste lid, eerste zin, en tweede lid, van de vogelrichtlijn of artikel 6, eerste lid, van de habitatrichtlijn; of

2. een passende maatregel als bedoeld in artikel 6, tweede lid, van de habitatrichtlijn.

3 Het verbod op het opzettelijk storen van vogels, bedoeld in het eerste lid, onder d, geldt niet, als het storen niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de vogelsoort.

Artikel 11.46 Bal

1. Het verbod, bedoeld in artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder g, van de wet, om zonder omgevingsvergunning een flora- en fauna-activiteit te verrichten, geldt voor:
  - a. het in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk doden of opzettelijk vangen van in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onder a, bij de habitatrichtlijn, bijlage II bij het verdrag van Bern of bijlage I bij het verdrag van Bonn;
  - b. het opzettelijk verstoren van dieren als bedoeld onder a;
  - c. het in de natuur opzettelijk vernielen of rapen van eieren van dieren als bedoeld onder a;
  - d. het beschadigen of vernielen van de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld onder a; en
  - e. het opzettelijk plukken en verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen van planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onder b, bij de habitatrichtlijn of bijlage I bij het verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied.

2. Het verbod geldt niet als:
  - a. het verrichten van de activiteit op grond van een andere wet is toegestaan en is voldaan aan artikel 16, eerste lid, van de habitatrichtlijn; of
  - b. de activiteit uitvoering geeft aan:
    - 1°. een instandhoudingsmaatregel als bedoeld in de artikelen 3, eerste lid en tweede lid, onder b, c en d, en 4, eerste lid, eerste zin, en tweede lid, van de Vogelrichtlijn of artikel 6, eerste lid, van de habitatrichtlijn; of
    - 2°. een passende maatregel als bedoeld in artikel 6, tweede lid, van de habitatrichtlijn.

3. Onder de soorten, bedoeld in het eerste lid, onder a, worden niet begrepen de soorten, bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn.

Artikel 11.54 Bal

a.

1. Het verbod, bedoeld in artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder g, van de wet, om zonder omgevingsvergunning een flora- en fauna-activiteit te verrichten, geldt voor:

a. het opzettelijk doden of vangen van in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in bijlage IX, onder A;

b. het opzettelijk beschadigen of vernielen van de vaste voortplantingsplaatsen, rustplaatsen of eieren van dieren als bedoeld onder a; en

c. het opzettelijk in hun natuurlijke verspreidingsgebied plukken en verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen van vaatplanten van de soorten, genoemd in bijlage IX, onder B.

2 Het verbod geldt niet als:

a. het gaat om het doden of vangen van de bosmuis, de huisspitsmuis en de veldmuis, of om het beschadigen of vernielen van hun vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen, voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden;

b. het verrichten van de activiteit op grond van een andere wet is toegestaan en is voldaan aan de eisen die zijn opgenomen artikel 8.74I van het Besluit kwaliteit leefomgeving; of

c. de activiteit deel uitmaakt van:

1°. een instandhoudingsmaatregel als bedoeld in de artikelen 3, eerste lid en tweede lid, onder b, c en d, en 4, eerste lid, eerste zin, en tweede lid, van de vogelrichtlijn of artikel 6, eerste lid, van de habitatrichtlijn; of
2°. een passende maatregel als bedoeld in artikel 6, tweede lid, van de habitatrichtlijn.

Voor dier- en plantensoorten die niet vallen onder de artikelen 11.37, 11.46 en 11.54 van het besluit activiteit Leefomgeving (Bal) geldt dat deze geen beschermde soorten zijn. Wel geldt ook voor die soorten de specifieke zorgplicht van artikel 11.27 van het Bal:

Artikel 11.27 Specifieke Zorgplicht

a.

1. Degene die een flora- en fauna-activiteit of een activiteit als bedoeld in artikel 11.22, eerste lid, onder b tot en met g, verricht en weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat die activiteit nadelige gevolgen kan hebben voor de belangen, bedoeld in artikel 11.23, is verplicht:

- a. alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van diegene kunnen worden gevraagd om die gevolgen te voorkomen;
- b. voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen: die gevolgen zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken; en
- c. als die gevolgen onvoldoende kunnen worden beperkt: die activiteit achterwege te laten voor zover dat redelijkerwijs van diegene kan worden gevraagd.

2 Voor flora- en fauna-activiteiten houdt deze plicht in ieder geval in dat:

a. voorafgaand aan het verrichten van de activiteit wordt nagegaan of er aanwijzingen zijn van de aanwezigheid op de locatie waar de activiteit wordt verricht of in de directe nabijheid van die locatie van:

1° .van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten, genoemd in bijlage I bij de Vogelrichtlijn, en niet in die bijlage genoemde, geregeld in Nederland voorkomende trekvogelsoorten als bedoeld in artikel 4, tweede lid, van die richtlijn;

2° .van nature in Nederland in het wild levende dieren of planten van soorten, genoemd in de bijlagen II, IV en V bij de Habitatrichtlijn;

3° .dieren of planten van soorten, genoemd in bijlage IX of in de rode lijsten, bedoeld in artikel 2.19, vijfde lid, onder a, onder 3°, van de wet; en

4° .voor die soorten belangrijke leefgebieden of natuurlijke habitats;

b. als deze aanwijzingen er zijn: wordt vastgesteld of op voorhand op grond van objectieve gegevens nadelige gevolgen kunnen worden uitgesloten voor dieren van die soorten, hun nesten, hun foerageerplaatsen, hun voortplantingsplaatsen, hun rustplaatsen en hun eieren, of voor planten van die soorten;

c. als die gevolgen niet kunnen worden uitgesloten: wordt nagegaan welke gevolgen de activiteit kan hebben voor dieren van die soorten, hun nesten, hun foerageerplaatsen, hun voortplantingsplaatsen, hun rustplaatsen en hun eieren, of voor planten van die soorten;

d. alle passende preventieve maatregelen worden getroffen om die nadelige gevolgen te voorkomen;

e. tijdens en na het verrichten van de activiteit wordt nagegaan of de getroffen maatregelen de beoogde effecten hebben; en

f. het verrichten van de activiteit wordt gestaakt als de nadelige gevolgen toch niet worden voorkomen, of, als staken van de activiteit redelijkerwijs niet meer mogelijk is, passende herstelmaatregelen worden getroffen.

Bij de uitvoering van bosbeheer kan niet altijd worden voorkomen dat in strijd met de verbodsbepalingen wordt gehandeld. Op de verbodsbepalingen van het Bal bestaan echter diverse uitzonderingen, waaronder de uitzondering in artikel 11.45, 11.53 en 11.59 van het Bal.

Het betreft hier in juridische zin een vrijstelling van de verbodsbepalingen. Bij deze vrijstelling geldt de voorwaarde dat de werkzaamheden aantoonbaar worden uitgevoerd volgens een goedgekeurde gedragscode. Daartoe is deze Gedragscode opgesteld. Deze Gedragscode waarborgt dat bij de uitvoering van werkzaamheden zorgvuldig wordt gehandeld ten aanzien van alle beschermde soorten die in bossen kunnen voorkomen.

Wanneer bij werkzaamheden de Gedragscode niet of niet volledig wordt toegepast, dan geldt de vrijstelling niet. Tenzij een vergunning is gevraagd en verkregen zijn de verbodsbepalingen van kracht. Wanneer dan bij de werkzaamheden bijvoorbeeld een dier van een beschermde soort wordt gedood is dat in beginsel strafbaar. Wie ervoor kiest om met de Gedragscode te werken, moet dat wel correct en volledig doen.

Het is niet verboden en/of strafbaar om boswerkzaamheden uit te voeren zónder toepassing van deze gedragscode; toepassing van deze gedragscode is vrijwillig. Het is dan wel van belang om op een andere manier zodanig zorgvuldig te werken dat de verbodsbepalingen niet worden overtreden, óf er dient een vergunning aan te worden gevraagd; er geldt dan immers geen vrijstelling van die verbodsbepalingen.

Onder de vrijstelling van de Gedragscode kunnen bos- en natuurterreineigenaren, of personen of organisaties in opdracht van bos en natuurterreineigenaren, werkzaamheden uitvoeren.

5 Belang

Een gedragscode zoals de Gedragscode Soortenbescherming Bosbeheer kan slechts worden goedgekeurd door de minister wanneer wordt voldaan aan de voorwaarden van artikel 11.45, 11.53 en 11.59 van het Bal (Besluit activiteiten leefomgeving). In dit verband is van belang dat de handelingen (werkzaamheden) waar het in de Gedragscode over gaat nodig zijn:

1. ter bescherming van de (wilde) flora en fauna,
2. voor het in stand houden van de natuurlijke habitats,
3. ter voorkoming van ernstige/belangrijke schade aan bossen, of
4. in het belang van de openbare veiligheid en de volksgezondheid.

Ter toelichting: reguliere boswerkzaamheden (zie paragraaf 6.1) kunnen onder meer de volgende doelen hebben en hebben meestal een combinatie van doelen:

- a. het in stand houden van voldoende structuur en variatie; door gericht beheer worden structurelementen gerealiseerd die de habitat vormen (habitatbescherming) voor de verschillende dieren en planten in het bos. Hierbij kan gedacht worden aan het creëren van open plekken om specifieke soorten ruimte te bieden en te beschermen of aan het behouden van een bepaald type bos;
- b. het inbrengen of verwijderen van boomsoorten met het oog op gunstige dan wel negatieve effecten van die soorten, bijvoorbeeld het verwijderen van invasieve exoten omdat deze specifieke flora en fauna kunnen verdringen;
- c. het voortzetten van cultuurhistorisch bepaalde vormen van bosbeheer om habitats in stand te houden die van belang zijn voor specifieke soorten, zoals hakhoutbeheer;
- d. het elimineren van veiligheidsrisico's zoals omvorming van monocultuur naaldbos tegen brandgevaar, het doen ontstaan van bosvariatie tegen stormkwetsbaarheid en het preventief weghalen van dood hout langs wegen en paden dat gevaar kan opleveren voor weggebruikers;
- e. het realiseren van een gevarieerde bosstructuur en gevarieerde bossen om de weerbaarheid tegen klimaatverandering te verhogen. Hiermee worden de natuurlijke habitats in stand gehouden en daarmee het leefgebied van veel flora en fauna;
- f. het bieden van (veilige) recreatiemogelijkheden en verbetering van de leefomgeving en het klimaat ten behoeve van de volksgezondheid. Hierbij kan gedacht worden aan de vele ecosystemendiensten die het bos vervult, zoals het

leveren van schoon water en afvang van fijnstof.

Schade aan de soorten wordt zoveel mogelijk beperkt door het toepassen van de maatregelen genoemd in hoofdstuk 9 en 10 van deze gedragscode. Met de boswerkzaamheden wordt een bijdrage geleverd aan de bescherming en instandhouding van soorten en habitats. Bijvoorbeeld door het creëren van open plekken in het bos en het zorgen voor variatie waar soorten van profiteren, waarbij tegelijk wordt gezorgd dat er voldoende alternatief leefgebied in de omgeving aanwezig is voor soorten die dat nodig hebben. Door het opvolgen van de maatregelen bij het uitvoeren van werkzaamheden is de kans op schade aan soorten gering waarbij onder juiste toepassing van de gedragscode geen sprake is van aantasting van de staat van instandhouding.

Bij deze reguliere boswerkzaamheden kan benutting van het gevelde hout plaatsvinden; van benutting of economisch gewin van beschermde soorten is evenwel nooit sprake.

Handelingen die leiden tot benutting of economisch gewin van beschermde planten of dieren kunnen nooit worden uitgevoerd met gebruikmaking van deze gedragscode.

Voor groepenkap, schermkap en bodembewerking geldt dat deze werkzaamheden een tijdelijke verandering van het leefgebied van soorten teweegbrengen. De vrijstelling van de gedragscode is bij deze werkzaamheden slechts voor een beperkt aantal soorten van toepassing (zie paragraaf 6.2 en Bijlage B). Dat betekent dat deze werkzaamheden voor de verschillende soorten enkel onder de onderstaande belangen uitgevoerd kunnen worden. Daarnaast worden er extra maatregelen genomen voor deze drie werkzaamheden, waarbij men uitgaat van het voorkomen van overtredingen en geen effect op de staat van instandhouding te verwachten is. Voor vogels gelden minder belangen dan voor de andere soortgroepen. Voor vogels betekent dit dat het belang 'in stand houden van natuurlijke habitats' en 'dwingende redenen van groot openbaar belang' niet gelden.

Belang	Vogelrichtlijn soorten	Habitat richtlijn	Overige beschermde Nederlandse soorten	Koppeling specifiek doel bosbeheer
Ter bescherming van de (wilde) flora en fauna	11.44, lid 1, Bal en 8.74j, lid 1, 4e Bkl	11.52, eerste lid, Bal en 8.74k, lid 1, 1 ^e Bkl	11.52, eerste lid, Bal en 8.74k, lid 1, 1 ^e Bkl	a t/m e
In stand houden van natuurlijke habitats	n.v.t.	11.52, eerste lid, Bal en 8.74k, lid 1, 1 ^e Bkl	11.52, eerste lid, Bal en 8.74k, lid 1, 1 ^e Bkl	a t/m e
Ter voorkoming van ernstige/ belangrijke schade aan bossen	4e11.44, lid 1, Bal en 8.74j, lid 1, 3e Bkl	11.52, eerste lid, Bal en 8.74k, lid 1, 2 ^e Bkl	11.52, eerste lid, Bal en 8.74k, lid 1, 2 ^e Bkl	b, d, e
In het belang van openbare veiligheid en de volksgezondheid	4e11.44, lid 1, Bal en 8.74j, lid 1, 1e Bkl	11.52, eerste lid, Bal en 8.74k, lid 1, 3 ^e Bkl	11.52, eerste lid, Bal en 8.74k, lid 1, 3 ^e Bkl	d, f
Andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van economische redenen	n.v.t.	11.52, eerste lid, Bal en 8.74k, lid 1, 3 ^e Bkl	11.52, eerste lid, Bal en 8.74k, lid 1, 3 ^e Bkl	d

Bal: Besluit activiteit Leefomgeving

Bkl: Besluit kwaliteit Leefomgeving

6 Reikwijdte en toepassing

6.1 Doel en schaal van de boswerkzaamheden

Voor de toepassing van de Gedragscode geldt een aantal beperkingen:

Alleen reguliere boswerkzaamheden

De Gedragscode geldt alleen voor het uitvoeren van boswerkzaamheden in het kader van regulier bosbeheer: reguliere boswerkzaamheden. Het gaat om ingrepen die met een zekere regelmaat plaatsvinden, waarbij de leefomgeving - het bos - dusdanig constant blijft dat de in het bos voorkomende soorten zich daar kunnen handhaven. De ingrepen waarvan gebruik kan worden gemaakt omvatten: uitkap (tot 500 m²), groepenkap (tot 0,5 hectare) en scherm- kap (tot 2 hectare). Groepenkap en schermkap hebben als doel het verjongen van het bos of het maken van open plekken en structuurdifferentiatie ten behoeve van biodiversiteit. Kap voor verjonging wordt ook tot regulier bosbeheer gerekend. Bij kap voor verjonging worden door vellingen open plekken gemaakt waar vervolgens nieuwe vegetatie tot ontwikkeling komt. Hiermee wordt een gevarieerde structuur in het bos bevorderd. Deze open plekken zijn geschikt habitat voor soorten die gebonden zijn aan dit soort plekken, totdat ze weer zijn dichtgegroeid. Open plekken zijn een onderdeel van de bossuccessie. Ze zijn dan enige tijd geschikt voor soorten van open bos, waarna de successie doorgaat richting een gesloten bos. In deze successie is ook de struweelfase van belang voor specifieke soorten.

Open plekken wandelen door het bos en worden dus steeds op nieuwe plekken gemaakt. Voor vellingen die gericht zijn op omvorming naar een ander grondgebruik dan bos kan deze Gedragscode daarom niet worden toegepast en is in beginsel een vergunning nodig. Dit geldt ongeacht de oppervlakte waar het om gaat.

Groepenkap tot maximaal 0,5 hectare

Voor groepenkap kan deze gedragscode worden toegepast tot kapvlaktes van maximaal 0,5 ha. Hiermee wordt ruimte geboden aan soorten die bij boscosecosystemen horen

en die afhankelijk zijn van open plekken. Kap groter dan 0,5 ha kan uit oogpunt van soortenbescherming een grotere ecologische impact hebben, zodat dan een specifieke beoordeling gewenst is via een vergunningsprocedure.

'Schermkap' tot maximaal 2 hectare

Een tussenvorm tussen uitkap en grootschalige vlaktekap is 'schermkap'. Hierbij wordt bij het kappen een 'scherm' van bomen in stand gelaten dat zorgt voor zaadmateriaal, voor schaduwwerking op de grond en voor een gunstig klimaat voor

het opkomen en ontwikkelen van nieuwe bomen. Dit scherm wordt vervolgens gefaseerd verkleind, om de nieuwe vegetatie geleidelijk optimale ontwikkelingsmogelijkheden te geven.

De Gedragscode kan worden toegepast voor schermkap tot maximaal 2 ha. Ook hier geldt dat bij schermkap groter dan 2 ha de ecologische impact uit oogpunt van soortenbescherming zodanig groot kan zijn dat een specifieke beoordeling daarvan gewenst is via een vergunningsprocedure.

Na de eerste vellingsronde blijft een scherm met ten minste 15 m²/ha grondvlak behouden. Wanneer het scherm daarna in verschillende vellingsrondes gefaseerd wordt teruggebracht, mag het grondvlak van het scherm tot tien jaar na de eerste vellingsronde niet kleiner worden dan 7,5 m²/ha.

Schermkap kan ook in combinatie met kleinschalige groepenkap worden toegepast.

Zowel bij groepenkap als schermkap geldt, bij de toepassing van deze gedragscode, dat op ieder moment maximaal 30% van het bos in verjonging mag zijn (details zie maatregel 17).

6.2 Soorten

De Gedragscode is van toepassing op nagenoeg alle soorten die op grond van de artikelen 11.37, 11.46 en 11.54 van het Bal beschermd zijn en die in bossen kunnen voorkomen. Deze staan vermeld in bijlage B. Enkele beschermde soorten die slechts zeer weinig voorkomen en waarvoor maatregelen niet volstaan, vallen niet onder de Gedragscode. Het gaat om de vuursalamander, geelbuikvuurpad, vroedmeesterpad, knoflookpad en (verblijfplaatsen van) de wolf en de lynx. In Natura2000-beheerplannen kunnen hiervoor gebiedspecifieke maatregelen worden opgenomen.

Voor groepenkap, schermkap en bodembewerking geldt dat deze werkzaamheden een tijdelijke verandering van het leefgebied van soorten teweegbrengen. De gedragscode verleent voor deze werkzaamheden bij overtreding van verbodsbepalingen en onder voorwaarde van opvolgen van de gedragsregels, alleen vrijstelling voor de volgende soorten: Steenuil, kerkuil, buizerd, havik, slechtvalk, huismus, gierzwaluw, ooievaar, gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, gladde slang, ringslang, adder, alpenwatersalamander, vinpootsalamander, kamsalamander, levendbarende hagedis, zandhagedis, hazelworm, rugstreeppad, heikikker, poelkikker en boomkikker.

De algemene maatregelen zijn van toepassing op alle onder de Gedragscode vallende soorten zoals aangegeven in Bijlage B. Het gaat bijvoorbeeld om het voorschrift om bij vellingswerkzaamheden te zorgen voor een zo kort mogelijke doorlooptijd ten behoeve van het zo veel mogelijk voorkomen van verstoring van beschermde soorten.

Ook geldt algemeen de verplichting om bij de voorbereiding en uitvoering van boswerkzaamheden de benodigde zorgvuldigheid met betrekking tot de flora en fauna in acht te nemen. Wanneer deze algemene maatregelen worden uitgevoerd, wordt daarmee tevens voldaan aan de wettelijke zorgplicht ten aanzien van de niet beschermde planten- en diersoorten. Hieronder valt ook behoud van karakteristieke paddenstoelen die kenmerkend zijn voor bepaalde typen bos.

Daarnaast bevat de Gedragscode een aantal specifieke maatregelen voor specifieke soorten, zoals bijvoorbeeld voor de das of bosmieren. Zie hierover ook de toelichting in hoofdstuk 9.

6.3 Typen werkzaamheden

Wat betreft de boswerkzaamheden die met toepassing van deze gedragscode kunnen worden uitgevoerd, wordt in de eerste plaats gedacht aan het vellen van bomen. Maar ook andere reguliere boswerkzaamheden die mogelijk schade zouden kunnen toebrengen aan flora en fauna, kunnen worden uitgevoerd met toepassing van deze gedragscode.

De Gedragscode is van toepassing op de volgende werkzaamheden:

- vellen (inclusief omtrekken) van bomen en struiken;
- bewerken van gevelde bomen (aftoppen, snoeien of afkorten) in de opstand;
- verplaatsen van gevelde bomen of boomdelen naar bospaden en boswegen;
- machinaal op snoeien van staande bomen (motorzaag);
- machinale bodembewerking ten behoeve van bosverjonging;
- machinaal aanplanten van bomen of struiken;
- machinaal rooien (inclusief wortels) of maaien van vegetatie, bijvoorbeeld met bosmaaier of motorzeis;
- verleggen van bestaande onverharde recreatieve routes. Het gaat hierbij om zeer lokale ingrepen, zoals het verleggen van een pad dat door een omgevallen boom niet begaanbaar is, of het verleggen van een pad vanwege de nabijheid van burchten of andere verstoringgevoelige habitats.
- plaatsing van tijdelijke bouwsels noodzakelijk voor de uitvoering van tijdelijke boswerkzaamheden (zoals een schaftkeet)
- afvoeren van houtstapels of biomassa langs boswegen;
- chippen van hout langs de bosweg.

Wanneer het gaat om (andere) boswerkzaamheden die met gepaste zorgvuldigheid worden uitgevoerd, op een dusdanig weinig versturende wijze dat in redelijkheid verwacht mag worden dat die niet leiden tot overtreding van verbodsbepalingen uit de Omgevingswet, dan kan de algemene zorgplicht van gedragsregel 1 volstaan.

Als zodanig kunnen worden beschouwd:

- uitvoeren van monitoring, inventarisatie en boomveiligheidscontrole;
- houtmeting;
- uitvoeren van toezicht en handhaving;
- markeren van bomen (blessen), flora- en fauna-elementen, werkpaden en houtstapelplaatsen;
- onderhoud aan weglichaam en berm van bospaden en -wegen;
- handmatig rooien, kneuzen of breken van vegetatie, bijvoorbeeld met (elektrische) handzaag of schaar;
- op snoeien van staande bomen met handgereedschap;
- aanplanten van bomen en struiken met handgereedschap;
- afkorten en stapelen van stammen aan bospaden of -wegen;
- plaatsen, wegnemen of onderhouden van recreatieve voorzieningen, zoals routepalen, informatieborden en banken;
- plaatsen, wegnemen of onderhouden van afrastering;
- plaatsen, wegnemen of onderhouden van preventiemiddelen tegen wildschade, zoals plantkokers;

Wanneer zulke boswerkzaamheden met gepaste zorgvuldigheid worden uitgevoerd, dan kunnen zij mogelijk het hele jaar worden uitgevoerd zonder dat er extra voorzorgsmaatregelen of een vergunning nodig zijn. Wanneer hierover geen zekerheid bestaat, wordt daarover advies ingewonnen van een ecologisch deskundige, die zo nodig de locatie controleert. Een overtreding moet te allen tijden worden voorkomen door zorgvuldig te werken. Indien verwacht kan worden dat de werkzaamheden mogelijk tot een overtreding van een verbodsverbepaling leiden, dient een vergunning te worden aangevraagd.

Normaal gebruik van wandel- en fietspaden worden niet onder de gedragscode als verstoring beschouwd.

7 Inventariserend onderzoek en het werkprotocol bosbeheer

Om tijdens het werken zorgvuldig om te gaan met beschermde soorten is vooraf onderzoek noodzakelijk. Dit gebeurt in drie stappen:

Stap 1: vooronderzoek

Stap 2: terreinbezoek

Stap 3: opstellen werkprotocol bosbeheer

Hieronder staat per stap benoemd welke handelingen moeten worden uitgevoerd.

Stap 1: vooronderzoek

Deze stap wordt uitgevoerd door een ecologisch deskundige en bestaat uit een bureaustudie waarin in kaart gebracht wordt welke beschermde soorten mogelijk in het werkgebied aanwezig kunnen zijn. Dit houdt in dat gegevens worden verzameld uit alle beschikbare informatiebronnen, zoals de SNL-monitoring, de Nationale Databank Flora en Fauna, beheerplannen, eigen inventarisatiegegevens en dergelijke, met als doel om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van het werkgebied. Er dient gebruik te worden gemaakt van de meest recente inventarisatiegegevens die beschikbaar zijn en die bovendien maximaal niet ouder dan zes jaar mogen zijn, aansluitend bij de frequentie van de gegevensverzameling in het kader van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL). Voor inventarisaties uit andere bronnen zoals een quickscan of de NDFF, worden de meest recent beschikbare gegevens gehanteerd, maar niet ouder dan vijf jaar. Bij zeldzame soorten mogen ook oudere gegevens dan vijf jaar kunnen worden gebruikt als bewijs voor voorkomen in een gebied, omdat zeldzame soorten niet elk jaar waargenomen worden.

Stap 2: terreinbezoek

Met de in stap 1 verzamelde informatie wordt een terreinbezoek afgelegd door een ecologisch deskundige. Geïntariseerd worden de in het werkgebied aanwezige flora- en fauna-elementen die bij het uitvoeren van de boswerkzaamheden moeten worden ontzien of beschermd. Voor het terreinbezoek wordt een optimaal moment gekozen uit oogpunt van waarneembaarheid van soorten en elementen. Afhankelijk van de te verwachten soorten kan het voorkomen dat er meerdere terreinbezoeken nodig zijn.

Stap 3: opstellen werkprotocol bosbeheer

Het werkprotocol bosbeheer is een gezamenlijk document van de ecologisch deskundige, de beheerder en de aannemer. De ecologisch deskundige vult de

inventarisatiegegevens uit stap 1 en 2 in en vult in welke gedragsregels uit hoofdstuk 10 moeten worden nageleefd, zodat er op zorgvuldige wijze met de aanwezige beschermde soorten wordt omgegaan. De beheerder en aannemer leggen in het werkprotocol bosbeheer de onderlinge afspraken vast omtrent planning en uitvoering. In bijlage A is een model opgenomen dat wordt gebruikt bij het opstellen van het werkprotocol bosbeheer.

Het werkprotocol bosbeheer bestaat uit vijf delen:

Deel 1. Werkaanduiding

Deel 2. Te beschermen soorten en/of elementen

Deel 3. Gedragsregels die dienen te worden toegepast

Deel 4. Afspraken tussen beheerder en aannemer

Deel 5. Aanvullend rapport

Kaartmateriaal en markeringen

De uitkomsten van de inventarisaties worden aangeduid op goed kaartmateriaal. Daar waar geen kaartmateriaal aanwezig is wordt een nauwkeurige schriftelijke beschrijving gegeven van de locatie in het bos. Bij kleinere gerichte kapwerkzaamheden kan worden volstaan met markeringen in het veld. De markeringen in het terrein moeten deugdelijk zijn, zodat zij niet voortijdig verloren gaan. In het werkprotocol bosbeheer (deel 2) wordt een beschrijving opgenomen van hoe de markeringen in het veld zijn uitgevoerd, bijvoorbeeld: nestbomen inclusief beschermingszones zijn met lint gemarkeerd. Van belang is dat voor de aannemer en zijn medewerkers duidelijk is wat de betekenis is van markeringen, welke terreindelen niet betreden mogen worden en welke natuurelementen gespaard moeten worden.

Uitvoering van de werkzaamheden

Het werkprotocol bosbeheer is aanwezig op de werklocatie. Indien een toezichthouder hierom vraagt, moeten ook de onderliggende inventarisatiegegevens kunnen worden nagestuurd.

Aanvullend rapport

Het kan voorkomen dat er onverwacht situaties ontstaan die niet zijn opgenomen in het werkprotocol. Dit staat uitgelegd in hoofdstuk 8. Hiervoor is deel 5. Aanvullend rapport van het werkprotocol bosbeheer bedoeld.

Informatieplicht

In de voorgenomen wijziging van het Besluit Activiteit Leefomgeving (BAL) is sprake van een informatieplicht voor zogenaamde ruimtelijke ingrepen.

Indien het BAL van kracht is, naar verwachting per juli 2025, dient het bevoegd gezag geïnformeerd te worden conform de kaders van het BAL.

Documentatieplicht

Het werkprotocol bosbeheer, met bijlagen waaronder het kaartmateriaal en de onderliggende inventarisatiegegevens worden minimaal twee jaar bewaard door de beheerder.

8 Aanvullend rapport

Bij toepassing van deze gedragscode kan het voorkomen dat tijdens de uitvoering van werkzaamheden beschermde soorten dan wel elementen worden aangetroffen die eerder tijdens inventarisaties of terreinbezoek over het hoofd zijn gezien en waar rekening mee moet worden gehouden. Wanneer dat het geval is worden de werkzaamheden op de betreffende locatie per direct stopgezet. Indien er nog geen overtreding is begaan en er kan gehandeld worden overeenkomstig daarvoor geldende gedragsregels door het ontzien van de betreffende soort of element op die plek en wanneer de betreffende soort onder de werking van de gedragscode valt, dan kan het werk doorgang vinden. Dit wordt besproken met een ecologische deskundige en wordt vastgelegd in een aanvullend rapport. Hiervoor kan deel 5 van het Werkprotocol bosbeheer worden gebruikt. Hierbij wordt aangegeven welke gedragsregels zijn toegepast.

Indien niet aan deze randvoorwaarden kan worden voldaan en voortzetting van de werkzaamheden ter plaatse wel wenselijk wordt geacht, kan het werk pas na een verkregen vergunning worden hervat. Zie ook punt 29, hoofdstuk 10. In het geval er al sprake is van een overtreding of vernieling en daarmee reeds afgeweken is van de gedragscode moet ook contact op worden genomen met het bevoegd gezag. Het aanvullend rapport is steeds beschikbaar voor het toezicht op de naleving van de wet. Desgevraagd krijgt een handhavende instantie inzage in het document of een kopie daarvan.

Wanneer niet aan de hiervoor vermelde voorwaarden kan worden voldaan moet een vergunning op grond van artikel 8.74j, 8.74k en/of 8.74l Bkl (Besluit kwaliteit Leefomgeving) worden aangevraagd.

9 Toelichting gedragsregels

In dit hoofdstuk wordt besproken hoe de Gedragscode bescherming biedt aan soorten die behoren tot de diverse soortgroepen. De uiteindelijke concretisering hiervan vindt plaats door de gedragsregels in hoofdstuk 10. De cijfers tussen haakjes verwijzen naar die gedragsregels. Door naleving van de bedoelde gedragsregels wordt afdoende bescherming geboden aan alle beschermde soorten in de betreffende soortgroepen. Indien volgens deze gedragscode wordt gewerkt hebben deze gedragsregels een bindend karakter.

9.1 Algemene maatregelen

Bij de bescherming van soorten staat voorop dat boswerkzaamheden zelf nodig zijn om een gevarieerd bos te ontwikkelen en in stand te houden met allerlei ontwikkelingsstadia van open plekken tot oude bosgedeelten, zodat het geschikt wordt en blijft voor deze soorten, die vaak afhankelijk zijn van verschillende ontwikkelingsstadia in hun leefgebied. De schaal van de boswerkzaamheden in verhouding tot de bosoppervlakte in een gebied is in het algemeen gering zodat het leefgebied van soorten niet wezenlijk wordt aangetast. Doordat het leefgebied van soorten intact blijft in de omgeving van de werkzaamheden, kunnen de betrokken soorten zich daarheen verplaatsen en daarna het niet-gespaarde weer bevolken (habitatbenadering).

Er is een aantal algemene maatregelen die voor een zorgvuldige bescherming van alle soorten zorgt. De beschermingsmaatregelen worden, wanneer van toepassing en nodig, in het Werkprotocol bosbeheer nader uitgewerkt. Om verstoring te beperken

- wordt voor werkzaamheden gebruik gemaakt van de bestaande infrastructuur (20),
- hebben werkzaamheden een korte doorlooptijd (9)
- en is de velrichting van beschermde elementen als nestbomen, afgewend (12).

Wanneer voor soorten de meer algemene beschermingsmaatregelen volstaan, worden voor deze soorten geen extra maatregelen opgenomen.

Ten aanzien van boswerkzaamheden die over wat groter aaneengesloten oppervlakten plaatsvinden, zijn er beperkingen aangegeven:

- Voor bosrandenbeheer (16) is als extra zorgvuldigheidseis aangegeven dat maximaal een kwart per jaar verspreid over het gebied mag worden afgezet (bij voorkeur maximaal 25 meter) en waarbij te allen tijde voldoende bosrand overblijft;

- Toepassing van groepenkap kan tot maximaal 0,5 hectare (17);
- Schermkap kan tot een oppervlakte van 2 hectare worden toegepast (17);
- Aanvullende beperkingen zijn uitgewerkt in gedragsregel 17.
- Hiermee wordt geborgd dat vogels en andere dieren van beschermde soorten afdoende mogelijkheid hebben om uit te wijken naar andere delen van het bos met vergelijkbare habitats.

De extra zorg voor bescherming concentreert zich verder vooral op het met maatregelen ontzien van rustplaatsen die permanent in gebruik zijn en voortplantingsplaatsen.

In beginsel loopt de broedperiode van 15 maart tot 15 juli (zie begrippen). Deze data zijn in zoverre flexibel dat bijvoorbeeld door een vroeg voorjaar de broedperiode in een bepaald jaar eerder kan beginnen. Ook een later begin is mogelijk, evenals een vroeger of later einde van de broedperiode. Het is aan gebruiker van de Gedragscode om dit te beoordelen, op basis van bij een ecologisch deskundige ingewonnen informatie, en om wanneer dat nodig is een andere begin- en/of einddatum voor de broedperiode te hanteren.

Wanneer werkzaamheden, zoals het vellen van houtopstanden of het ruimen van materiaal, niet uitgesteld kunnen worden omdat er acuut of op korte termijn gevaar is voor de openbare veiligheid of de volksgezondheid, kunnen deze werkzaamheden direct worden uitgevoerd. Voorbeelden van redenen voor uitvoering van dergelijke werkzaamheden zijn ijzel- en stormschade of massale bomensterfte door essentaksterfte wat zorgt voor onveilige situaties door hangend dood hout langs en over wegen en paden en in de nabijheid van huizen.

In deze situatie is de Gedragscode niet van toepassing, maar is normaliter sprake van overmacht in noodtoestand. Zie ook maatregel 28.

9.2 Maatregelen voor vogels

Vogels hebben een groot leefgebied en zijn erg mobiel. Bosvogels zijn gedurende tenminste een deel van hun levenscyclus afhankelijk van bos. Het meest kwetsbaar zijn vogels als zij het bos gebruiken om te broeden. De variatie in voorkeur voor het type bos waar een nest gebouwd wordt is groot: de nachtzwaluw wil graag een grote open plek om te broeden, de sperwer een dicht bos in stakenfase en een zwarte specht een holte in een dikke boom. De variatie geldt ook voor het voedsel van vogelsoorten. Kortom, een gevarieerde vogelpopulatie wordt bevorderd door een gevarieerd bos, een doel van het bosbeheer.

Voor broedvogels geldt dat er in de broedperiode geen potentieel verontrustende boswerkzaamheden worden uitgevoerd (18).

De broedplaatsen van vogelsoorten die grote nesten maken waar meerjarig gebruik van wordt gemaakt, ook wel horsten genoemd, worden jaarrond beschermd (11). Dit geldt ook voor vogels geschikte boomholten. Rond deze horstbomen en bomen met boomholten moeten voldoende bomen blijven staan om te voorkomen dat een element als hier bedoeld zijn functie kan verliezen.

Van bijzondere nestbomen wordt voldoende afstand gehouden (19). Een ecologisch deskundige bepaalt wat voldoende is. Bij het verleggen van recreatieve onverharde routes wordt ook rekening gehouden met verstoringgevoelige vogels met vaste verblijfplaatsen in horstbomen en holtebomen (26).

Sommige beschermde vogels zijn zeer lastig waar te nemen omdat ze moeilijk zichtbaar zijn, zoals de wespendif. Indien vermoed wordt dat zo'n soort aanwezig is in een bepaald gebied, en de horstbomen moeilijk te vinden zijn, wordt een specialist bij de inventarisatie ingeschakeld (4).

9.3 Maatregelen voor zoogdieren

Veel zoogdieren hebben een groot leefgebied en zoeken hun voedsel vaak ook buiten het bos zoals vleermuizen, dassen, reeën en vossen. Zij zijn dusdanig mobiel dat voor hun voedselvoorziening de habitatbenadering van toepassing is.

Een aantal grotere soorten als das, vos en bever graven of maken grote burchten die jarenlang bewoond worden. Deze worden ontzien tijdens de periode van hun voortplanting, door in de periode van december tot juli (das en vos) of van mei tot augustus (bever) niet dicht bij een burcht te werken (14). De eekhoorn maakt nesten van takken in boomkronen, deze bomen worden jaarrond beschermd als bijzondere nestboom (11). De hazelmuis en de eikelmuis zijn afhankelijk van struweelrijke bosranden die soms schaars aanwezig zijn.

Waar deze soorten aanwezig zijn wordt niet gewerkt in struweelrijke bosranden tijdens de voortplantingsperiode van 1 maart tot 1 december en met het oog op de instandhouding van de habitat worden de bosranden gefaseerd afgezet, waarbij per jaar niet meer dan een kwart verspreid wordt afgezet en ervoor wordt gezorgd dat er voldoende struweel als leefgebied overblijft (16).

Holle bomen zijn van groot belang als kraam-, paar of winterverblijf voor verschillende soorten vleermuizen. Bomen met holtes (zowel dood als levend) worden daarom niet geveld (11), ongeacht of er sporen zijn van daadwerkelijk

gebruik door vleermuizen. Rond deze bomen met holtes moeten voldoende bomen blijven staan om te voorkomen dat een element als hier bedoeld zijn functie kan verliezen.

Boomholten zijn ook van groot belang als rust- of voortplantingsplek voor boommarters. Holenbomen worden daarom niet geveld (11).

In het terrein aangetroffen kalveren van ree, edelhert of damhart worden ongemoeid gelaten (15). Door aanraken zullen de kalveren naar mensen ruiken en kunnen ze daardoor verstoten worden door het moederdier. De werkzaamheden worden zo uitgevoerd dat aangetroffen kalveren daar geen last van ondervinden.

Indien in het bos de wilde kat voorkomt worden mogelijke verblijfplaatsen zoals staande of liggende dode holle bomen ontzien (15).

Bij het lokaal verleggen van paden wordt er rekening gehouden met verstoringsgevoelige verblijfplaatsen van zoogdieren (26).

9.4 Maatregelen voor herpetofauna

Ook voor herpetofauna (amfibieën en reptielen) geldt in algemene zin een habitatbenadering. Slechts ten dele is hun exacte voorkomen vast te stellen. Het terreindekkend volledig inventariseren van overwinteringsplaatsen van reptielen is in de praktijk niet uitvoerbaar. Bij boswerkzaamheden worden broeihopen van ringslangen en bekende overwinteringsplekken van reptielen (12, 21, 25, 26) ontzien, zodat wordt voorkomen dat een element zijn functie kan verliezen.

Kap van bomen en het maken van openheid en open plekken in bos is gunstig voor deze soortengroep omdat het gaat om warmteminnende dieren, maar rijden met machines en bodembewerking zullen deze soorten lokaal tijdelijk kunnen aantasten. Naast de algemene zorgvuldigheidmaatregelen zoals vaste werkpaden (20) wordt er extra zorgvuldigheid betracht waar met name rust- en overwinteringsplekken van amfibieën en reptielen te verwachten zijn. In deze herpetofauna zones gelden extra beperkingen ten aanzien van schaal en plek van maatregelen.

Voor de herpetofauna gelden een aantal algemene beperkingen. Deze beperkingen gelden voor het omtrekken van bomen (11), de inzet van bodembewerking (27), inzet van groepenkap (17), niet over dode bomen rijden met een diameter van 30 cm of meer (21), maatregelen voor bosbermen langs wegen en paden (16) en bij opslagplaatsen van hout en houtchips (24). Voor een breed in bos voorkomende soort als de hazelworm zijn de algemene

beperkingen toereikend. Deze maatregelen zijn ook gunstig voor vrijgestelde soorten als de gewone pad. De hazelworm komt voor in bossen met een ondergroei van heide, bosbes, grassen (pijpenstro, bochtige smele, pitrus, helmgras, duinriet) en kruiden, en in open terreinen zoals genoemd bij het eerst streepje onder de beschrijving van herpetofaunazones.

Voor andere herpetofauna dan de hazelworm, indien ze in een gebied voorkomen, gelden bovenop de generieke maatregelen extra beperkingen in herpetofaunazones. Door de beperkingen in deze zones ontstaat geen schade aan de lokale populatie.

De herpetofauna zones omvatten de volgende terreindelen:

- boszones tot 300 meter grenzend aan reptielenhabitats, bijvoorbeeld heideterreinen, heischrale vegetaties, structuurrijke schraalgraslanden en open duin of hoogveenrestanten. Wanneer uitsluitend de zandhagedis voorkomt is 50 meter toereikend.
- boszones tot 350 meter grenzend aan bospoelen, vennetjes, waterlopen. Als alleen rugstreepjad voorkomt volstaat een zone van 200 meter;
- rabatbossen met ten minste periodiek waterhoudende greppels;
- natte bossen zoals broekbossen en vochtig oobossen

In deze zones zijn boswerkzaamheden nodig voor de genoemde doelen vanuit de daarvoor geldende wettelijke belangen (zie tabel paragraaf 5). Door een beperking van de omvang van de maatregelen blijft te allen tijde het overgrote deel van de oppervlakte ongemoeid. In deze bosdelen gaat het dan om extra beperkingen die zijn uitgewerkt in gedragsregels ten aanzien van het rijden met machines en plaatsing tijdelijke bouwsels (20, 21, 22), maatregelen bij vellen van bomen (11, 12, 17), bodembewerking (25, 26, 27) en opslagplaatsen voor hout en houtchips (24). Daarnaast zijn kapvlaktes aandachtsgebieden.

Een soort zoals de boomkikker is voor foerageergebied in veel bosgebieden afhankelijk van struweel langs bosranden. Dat is soms schaars aanwezig. Voor de instandhouding daarvan zal onderhoud moeten worden uitgevoerd. Om de boomkikker te ontzien tijdens zijn voortplanting en wanneer hij in het struweel aanwezig is, wordt hier tussen 1 februari en 1 november niet gewerkt en met het oog op de instandhouding van de habitat worden de bosranden gefaseerd afgezet, waarbij per jaar niet meer dan een kwart verspreid over het gebied wordt afgezet (bij voorkeur in stukken van max. 25 meter) en ervoor wordt gezorgd dat er voldoende struweel overblijft (16).

9.5 Maatregelen voor insecten

Onder de te beschermen insecten bevindt zich een aantal vlindersoorten die sterk van structuurrijke bosranden afhankelijk zijn. Veel vlinders maar ook andere insecten zijn in een fase van hun leven afhankelijk van bloeiende planten. Die zijn meer aanwezig in open bossen of open bosranden. Voor het beheer daarvan zal met enige regelmaat ingegrepen moeten worden in het bos. Omdat deze bosranden vaak schaars aanwezig zijn, wordt hier in het bosbeheer speciaal rekening mee gehouden: waar deze soorten voorkomen worden de bosranden gefaseerd afgezet waarbij per jaar niet meer dan een kwart wordt afgezet en ervoor wordt gezorgd dat er voldoende struweel in de vorm van bosranden als leefgebied overblijft (16). Bij eventuele bodembewerking wordt ervoor gezorgd dat er indien aanwezig voldoende hengel, bosviooltjes, kamperfoelie en boswilg als waardplanten voor bedreigde vlindersoorten behouden blijft. Diverse keversoorten leven in oude, vaak kwijnende of dode bomen. Daar waar vliegend hert of vermiljoenkever voorkomen worden daarom bijzondere keverbomen ontzien (11). Voor vliegend hert zijn dit kwijnende eiken (door schimmels aangetast). Voor de vermiljoenkever gaat het om staande of liggende dode bomen met schors, of nog levende bomen met dode zware takken met schors. De vermiljoenkever heeft een voorkeur voor populier, maar ook in een groot aantal andere soorten in niet te droge bossen kunnen ze aanwezig zijn. Het sparen van dode bomen met schors in gebieden waar vermiljoenkever voorkomt is daarom belangrijk. Ook in net omgezaagde dode bomen met schors kunnen zij zich vestigen. Daarom is het van belang dat er na 1 maart geen bomen lang blijven liggen waar de kevers eieren in afzetten en die vervolgens afgevoerd worden (23).

Bosmieren zijn over het algemeen gebaat bij variatie in de bosstructuur met open plekken, waarbij er ook zon op de bosbodem komt. Bosmiernesten spelen een belangrijke rol in veel boscystemen. Broeihopen van bosmieren worden bij boswerkzaamheden beschermd (21,25,26). Bomen moeten van de broedhoop af worden geveld en takken mogen er niet op terecht komen (12).

9.6 Maatregelen voor planten

Veel vaatplanten zijn gebaat bij een open bos met voldoende licht en zijn in die zin dan ook gebaat bij vellingen. De beschermde soorten vaatplanten van bossen zijn zeer zeldzaam. Hun groeiplaatsen worden daarom ontzien (12, 21, 25). Voor zover het gaat om soorten waarvoor dit van belang is, worden de huidige standplaatsfactoren zoveel mogelijk behouden, bijvoorbeeld door het behoud van enkele schermbomen. Tonghaarmuts is een beschermde en zeer zeldzame mossoort die in jonge bossen op bomen kan voorkomen. Bomen met een bekende vindplaats, blijkend uit bijvoorbeeld NDF data, worden ontzien. De schaal van werkzaamheden in een perceel met Tonghaarmuts wordt beperkt tot uitkap (11).

10 Gedragsregels

10.1 Algemene uitgangspunten

1. Zorgvuldigheid

- Bij de voorbereiding en uitvoering van boswerkzaamheden wordt de benodigde zorgvuldigheid met betrekking tot de flora en fauna in acht genomen.

2. Verantwoordelijkheid aannemer

- De aannemer is verantwoordelijk voor het adequaat uitvoeren van de beschreven maatregelen die in de Gedragscode en het bijbehorende werkprotocol soortenbescherming bosbeheer staan. Ook wanneer deze in onderaanneming worden uitgevoerd.

3. Verantwoordelijkheid beheerder

- De beheerder is verantwoordelijk voor het toezicht op de toepassing van de Gedragscode door de aannemer.

10.2 Maatregelen tijdens de voorbereiding van werkzaamheden

4. Inventarisatie

- De beheerder zorgt vóór de aanvang van de boswerkzaamheden voor een inventarisatie door een ecologisch deskundige plaatsvindt van de aanwezige flora- en fauna-elementen die bij het uitvoeren van de boswerkzaamheden moeten worden ontzien of beschermd, waaronder de bewoonde nesten van alle vogelsoorten.
- Wanneer bekend is dat een vogelsoort moeilijk is te inventariseren (zoals bijvoorbeeld een wespdiëf) en in de afgelopen vijf jaar in een bepaald perceel heeft gebroed, of wanneer er concrete aanwijzingen zijn dat er een dergelijke soort in het terrein aanwezig is en de horstbomen zijn moeilijk vindbaar, dan wordt een ter zake deskundige ingeschakeld voor advies over de benodigde inventarisatie of voor een aanvullende inventarisatie van eventueel aanwezige nesten van deze zeldzame soort.

5. Aanduiding van te beschermen elementen

- De beheerder zorgt ervoor dat de aannemer weet waar de flora- en fauna-elementen zich bevinden die bij het uitvoeren van de werkzaamheden

moeten worden ontzien. Hij doet dit door aanwijzing en/of deugdelijke markering in het terrein die niet voortijdig of tijdens de werkzaamheden verloren kan gaan. Dit geldt ook voor specifieke locaties waar beschermde flora- en faunasoorten voorkomen, zoals bijvoorbeeld hazelmuis, vliegend hert en vermiljoenkever en bekende overwinteringslocaties van slangen.

- Een en ander wordt vastgelegd in het werkprotocol soortenbescherming bosbeheer bij voorkeur met behulp van duidelijk kaartmateriaal. Eventueel aangevuld met tekstuele beschrijvingen of -wanneer locatieaanduiding op kaart niet mogelijk is- alleen met een tekstuele beschrijving.

6. Aanvullende afspraken

- De beheerder maakt, aanvullend op de gedragsregels van deze Gedragscode, afspraken met de aannemer over de wijze waarop de planning en de uitvoering van de werkzaamheden wordt afgestemd op de aanwezigheid van flora- en fauna-elementen die moeten worden ontzien en/of beschermd.
- De beheerder legt deze afspraken vast in het werkprotocol soortenbescherming bosbeheer

7. Verstrekken werkprotocol soortenbescherming bosbeheer

- De aannemer geeft zijn eventuele personeel en/of onderaannemers een kopie van het werkprotocol soortenbescherming bosbeheer en zorgt ervoor dat het werkprotocol op het werk voorhanden is. Het werkprotocol is in elk geval in alle machines en in de schaftgelegenheid beschikbaar.

8. Instrueren personeel

- De aannemer instrueert zijn personeel en/of onderaannemers hoe zij de werkzaamheden dienen uit te voeren conform de Gedragscode en de in het werkprotocol bosbeheer vastgelegde afspraken.

10.3 Algemene maatregelen tijdens de uitvoering van werkzaamheden

9. Korte doorlooptijd

- Vellingswerkzaamheden in een en hetzelfde vak/afdeling worden uitgevoerd in een doorlooptijd die zo kort is als redelijkerwijs mogelijk. Ditzelfde geldt voor uitsleepwerkzaamheden en andere versturende werkzaamheden.

10. Niet aangeduide elementen

- Bij de werkzaamheden worden niet alleen de flora- en fauna-elementen die zijn vastgelegd in het werkprotocol bosbeheer ontzien, maar ook andere te beschermen flora- en fauna-elementen die tijdens de werkzaamheden

worden aangetroffen. Zie ook de bepalingen rond het aanvullend rapport. Bijzondere alertheid daartoe is vereist wanneer nest indicerend gedrag van vogels wordt waargenomen en wanneer vogels worden aangetroffen die hun broedtijd hebben in de periode van de werkzaamheden.

10.4 Maatregelen bij vellen van bomen

Bescherming van flora- en fauna-elementen

11. Bomen die niet worden geveld

- Niet geveld worden:
  - bijzondere nestbomen en holenbomen; waarbij ook gelet wordt op holten aan de boomvoet en bomen waarin naar alle waarschijnlijkheid holle delen aanwezig zijn;
  - bomen waarin een bewoond nest is vastgesteld;
  - bomen die rondom een bijzondere nestboom, een boom met een bewoond nest of een holenboom staan; er dienen voldoende bomen te blijven staan om te voorkomen dat de bijzondere nestboom zijn functie kan verliezen;
  - bijzondere keverbomen in bosgebieden waarvan bekend is of aanwijzingen zijn dat er zich populaties vliegend hert en/of vermiljoenkever bevinden. Zie bij 9.5 nadere omschrijving van keverbomen;
  - binnen 25 meter van een bekende overwinteringsplekken van reptielen worden geen bomen omgetrokken;
  - bomen waarop tonghaarmuts voorkomt.

12. Velrichting

- Bij vellingen in de nabijheid van bijzondere nestbomen, keverbomen, holenbomen of bomen met bewoonde nesten; is de velrichting altijd van zulke bomen afgewend.
- De velrichting wordt zo gekozen dat er geen bomen of takken terecht komen op bosmiernesten, broeihopen of bekende overwinteringsplaatsen van reptielen en amfibieën, en/of op groeiplaatsen van beschermde plantensoorten, en dat er geen beschermde planten van de locatie verdwijnen door vallende bomen of takken.

13. Vellingsvrije zones

- Standaard binnen 50 meter van een bijzondere nestboom waarin zich een bewoond nest bevindt, worden geen vellingswerkzaamheden uitgevoerd. Een

ecologisch deskundige bepaalt wanneer in welk specifiek geval een grotere afstand moet worden aangehouden.

14. Burchten van dassen, vossen en bevers

- Werkzaamheden binnen een straal van twintig meter van een burcht welke is bewoond of als tijdelijke rust- of verblijfplaats dient, vinden slechts plaats in de periode van 1 juli tot 1 december (dassen- en vossenburchten) of 1 augustus tot 1 mei (beverburchten). Gebruik van rijdend materiaal binnen een straal van twintig meter van een burcht, binnen de bosopstand waar de burcht zich bevindt, dient zowel binnen als buiten de kwetsbare periode vermeden te worden. Bomen en ondergroei boven op de burcht en bij ingangen worden ontzien.
- De velrichting is daarbij altijd van de burcht afgewend.
- De ingangen dienen tijdens en na de werkzaamheden vrij te blijven.
- Er wordt gezorgd dat rondom de burcht voldoende beschutting overblijft en er wordt voorkomen dat takhout op wissels achterblijft.

15. Zoogdieren overig

- In het terrein aangetroffen kalveren van ree, edelhart of damhart worden ongemoeid gelaten. De werkzaamheden worden zo uitgevoerd dat aangetroffen kalveren daar geen last van ondervinden.
- In het geval er actief gebruikte verblijfplaatsen van de wilde kat in staande of liggende dode holle bomen in het bos aanwezig zijn worden deze ontzien.

Beperkingen ten aanzien van schaal en omvang

16. Bosranden en bosbermen

- In leefgebieden van de hazelmuis, eikelmuis, grote bosmuis, boomkikker of beschermde vlindersoorten (zie werkprotocol) worden struweel en struweelrijke bosranden gefaseerd afgezet, waarbij per jaar niet meer dan een kwart wordt afgezet verspreid over het gebied (bij voorkeur in stukken van 25 meter) en er bovendien voor wordt gezorgd dat voldoende struweel als leefgebied overblijft.
- In het werkprotocol bosbeheer geeft de ecologisch deskundige beargumenteerd aan wat in die specifiek terreinsituatie voor de aanwezige hazelmuis, eikelmuis, grote bosmuis, boomkikker en/of beschermde vlindersoorten, voldoende overblijvend struweel is.
- In leefgebieden van de hazelmuis, de eikelmuis en de grote bosmuis worden in struweelrijke bosranden geen werkzaamheden uitgevoerd tussen 1 maart

en 1 december.

- In leefgebieden van de boomkikker worden in en langs bosranden geen werkzaamheden uitgevoerd tussen 1 februari en 1 november.
- In het geval van bosranden langs water in leefgebied waar beschermde libellen voorkomen moet voldoende beschutting langs wateren in het gebied behouden blijven.
- Indien het verwijderen van houtige opslag in bosbermen noodzakelijk is voor het behoud van heide en/of grasachtige vegetatie, dan mag er per keer niet meer dan 50% van de houtige opslag worden verwijderd. De kruidachtige ondergroei (bv. vergraste heide) dient nagenoeg ongemoeid te blijven. De afgezette opslag dient van de vegetatie verwijderd te worden en afgevoerd of in het bos verwerkt.

17. Groepenkap

- Groepenkap wordt beperkt tot maximaal 0,5 ha per locatie.
- Groepenkap is alleen toegestaan op maximaal 5% van de totale bosoppervlakte in een jaar in de zone tot 350 meter grenzend aan voorplantingswateren voor amfibieën, in natte bossen met waterlopen, in natte bossen met ten minste periodiek waterhoudende greppels en in natte bossen zoals broek- en oibossen.
  - Voor een vorm van hakhoutbeheer geldt de 5% niet
  - Uitkap is wel toegestaan in deze zone.
  - In het geval er ten behoeve van instandhouding van de kwaliteit van voortplantingswater bomen weggehaald moeten worden is dat wel mogelijk.
  - Indien alleen de rugstreeppad voorkomt volstaat een zone van 200 meter, in plaats van 350 meter.
- Bij de locatiebepaling voor een groepenkap worden in aanvulling op de andere maatregelen, spaarzaam aanwezige drogere delen ontzien, waarvan aannemelijk is dat deze als overwinteringsplaats gebruikt worden.
- Schermkap wordt beperkt tot vlaktes van maximaal 2 ha per locatie. Na de eerste vellingsronde blijft een scherm met ten minste 15 m²/ha grondvlak behouden (zie ook paragraaf 6.1). Wanneer het scherm daarna in verschillende vellingsrondes gefaseerd wordt teruggebracht, mag het grondvlak van het scherm tot tien jaar na de eerste vellingsronde niet kleiner worden dan 7,5 m²/ha. Daarna gelden geen beperkingen meer ten aanzien van het scherm. Tijdens de verschillende vellingen in de tijd onder een overblijvend scherm moet zoveel mogelijk structuur en specifieke elementen ten behoeve van de bosgebonden flora en fauna worden behouden. Denk aan staand en liggend dood hout, variatie in grootte van open plekken en gesloten en open opstanden
- Waar schermkap in combinatie met groepenkap wordt toegepast op een locatie zijn deze samen niet groter dan 2 ha en mag daarbinnen ten hoogste 0,5 hectare
- groepenkap worden toegepast. Na de eerste vellingsronde wordt ten minste

- 15 m²/ha grondvlak behouden.
- Bij zowel groepenkap als schermkap gelden de volgende voorwaarden:
    - op ieder moment is maximaal 15% van het bos als gevolg van deze ingrepen in verjonging. Voor bosjes kleiner dan 5 ha is dit maximaal 30%. Een bosopstand is in verjonging totdat de boomkronen elkaar raken op ten minste 60% van de oppervlakte.
    - Wanneer hazelworm voorkomt in bosterreinen kleiner dan 5 hectare:
      - is niet meer dan 10% van het oppervlak in verjonging.
      - worden bomen met holen/rottingsgaten (ook onderin) behouden. Deze kunnen met name voorkomen in oude grote bomen evenals breed uitgesteelde bomen. Dit soort waardevolle bomen ook nooit omleren, maar bij noodzakelijke kap op 1,50 meter boven de grond afzagen.
    - bijzondere elementen worden beschermd zoals wordt beschreven in de daarvoor van toepassing zijnde gedragsregels.

10.5 Aanvullende maatregelen in de broedperiode

Onverminderd de overige gedragsregels gelden tijdens de broedperiode (zie definitie in begrippenlijst) de volgende extra gedragsregels.

18. Werkstop in alle bossen

- In de broedperiode worden géén boswerkzaamheden uitgevoerd in alle bostypen.
- Als enige uitzondering op deze regel kan in de periode tot 15 april nog wel hout uit het perceel worden verwijderd dat voor 15 maart geveld is, mits het niet om tak- of tophout gaat en er geen vermiljoenkever aanwezig is het betreffende gebied.

19. Overige vellingsvrije zones

- In de periode van 15 maart tot 15 april worden géén sleepwerkzaamheden uitgevoerd binnen een afstand van 25 meter van een boom die dient als vaste rust- of verblijfplaats van vleermuizen of boommarters.

10.6 Maatregelen bij inzet van rijdend materiaal

20. Gebruik vaste infrastructuur

- Bij werkzaamheden wordt gebruik gemaakt van een vaste infrastructuur van wegen, paden en sporen, voor zover aanwezig. Daar waar geen vaste infrastructuur aanwezig wordt in zijn algemeenheid zo min mogelijk bosbodem bereden.

Bescherming van flora- en fauna-elementen

21. Flora- en fauna-elementen die ontzien worden

- Er wordt niet gereden over:
  - bosmiernesten;
  - burchten;
  - groeiplaatsen van beschermde plantensoorten of zeldzame waardplanten voor beschermde vlinders;
  - broeihopen of bekende overwinteringsplaatsen van reptielen en amfibieën. Er wordt minimaal 10 meter afstand in acht genomen;
  - reeds aanwezige liggende dode bomen dikker dan 30 cm
  - boomvoeten van eikenbomen waar vliegend hert voorkomt

22. Te ontziene bosdelen

- In alle herpetofaunazones geldt:
  - Er wordt niet gereden over open plekken (inclusief kapvlaktes), kleinschalig reliëf en structuurrijke bosranden. Een ecologisch deskundige kan bij uitzondering bepalen in welke situaties dit wel mogelijk is.
  - Er wordt te allen tijde niet gereden over ten minste 70% van het terrein. Er wordt altijd met tracks gewerkt.
  - In kapvlaktes waar inplant noodzakelijk is zijn de hiervoor noodzakelijke rijbewegingen wel mogelijk
- De ecologisch deskundige geeft aan waar tijdelijke bouwsels nodig voor uitvoering bosbeheer geplaatst moeten worden

23. Afvoeren gezaagde boomstammen

- Bij vastgestelde of vermoedde aanwezigheid van vermiljoenkever mogen in de periode tussen 1 maart en 15 maart gekapte nog af te voeren boomstammen maximaal 4 dagen na afronding van de velling blijven liggen, alvorens te worden afgevoerd.
- Indien dode staande bijzondere keverbomen vanwege veiligheid moeten worden gekapt of omgehaald dan blijven deze in het bosgebied achter, zo mogelijk in zo groot mogelijke delen (en dikke stammen niet korter dan 2 m) om als leefplek voor vermiljoenkever behouden te blijven als deze soort aanwezig is.
- Indien dode bomen meer dan een half jaar in het bos liggen worden ze in herpetofauna zones niet afgevoerd.

24. Opslagplaatsen hout en houtchips

- Houtchips en takhout op opslagplaatsen moeten bij voorkeur dezelfde winter als ze worden geproduceerd, worden afgevoerd. Als dit soort

opslagplaatsen na 15 maart nog aanwezig zijn dan dienen deze ontoegankelijk¹ te worden gemaakt voor herpetofauna.

- De ecologische deskundige geeft aan waar in herpetofaunazones houtstapels geplaatst mogen worden, met als doel waardevolle terreindelen voor herpetofauna te ontzien.

10.7 Maatregelen bij bodembewerking

Bescherming van flora- en fauna-elementen

25. De volgende flora en faunaelementen in het bos worden ontzien bij bodembewerking:

- Locaties van beschermde plantensoorten of waardplanten voor beschermde vlinders. Bij eventuele bodembewerking wordt ervoor gezorgd dat voldoende hengel, bosviooltjes, kamperfoelie en boswilg als waardplanten voor bedreigde vlindersoorten behouden blijven indien aanwezig.
- Bosmiernesten, burchten, broeihopen en bekende winterverblijfplaatsen van herpetofauna worden ontzien.
- In herpetofauna zones is klepelen of een andere vlaktegewijze methode van bodembewerking toegestaan op maximaal 5% van de oppervlakte. Voor herpetofauna zones geldt (voor amfibieën 350 meter en indien alleen rugstreeppad voorkomt 200 meter. Voor reptielen geldt 300 meter, en indien alleen zandhagedis voorkomt geldt een zone van 50 meter. Altijd geldt maatregel 27 (Bodembewerking vindt alleen maar kleinschalig plaats) op deze oppervlakte waar per locatie maar 50% aan bodembewerking wordt gedaan. Wanneer bij spaarzaam aanwezige drogere delen aannemelijk is dat deze delen als overwinteringsplaats gebruikt worden, worden deze ontzien.

26. Verleggen van bestaande onverharde recreatieve routes in bos

- Bij het verleggen van bestaande recreatieve routes in bos worden groeiplaatsen van beschermde plantensoorten, bosmiernesten en bekende overwinteringsplaatsen van herpetofauna ontzien.
- Het verleggen van bestaande recreatieve routes vindt plaats buiten het broedseizoen.
- Bij de verlegging van het pad wordt voldoende afstand gehouden tot burchten, holtebomen en horstbomen om verstoring door gebruik te voorkomen (grotere afstand dan bij de oude route).

---

¹ Het scherm moet 60 cm hoog zijn met overstekende rand of 80 cm zonder overstekende rand. Het scherm moet voldoende glad zijn met een vegetatievrije randzone. Het gaat steeds om het ontoegankelijk zijn van de opslagplaats.

Beperking ten aanzien van tijdstip, schaal en omvang

27. Bodembewerking vindt alleen kleinschalig plaats

- Bodembewerking vindt niet plaats in de broedperiode.
- Bodembewerking in de minerale bodem gebeurt slechts pleks- of strooksgewijs in het kader van werkzaamheden als wortelkluiten verwijderen, uitgraven van exoten, het planten/verjongen van bomen of voor andere voorzieningen als plaatsen en verwijderen van palen en hekwerk.
- Bodembewerking in de vorm van klepelen of vergelijkbare methoden wordt beperkt tot de strooisel- en vegetatielaag en alleen pleks-/strooksgewijs en/of tot maximaal 50% van het totaaloppervlak niet groter dan 0,5 hectare.

10.8 Onvoorziene omstandigheden

28. Gevaar voor volksgezondheid en openbare veiligheid

- Wanneer werkzaamheden, zoals het vellen van houtopstanden of het ruimen van materiaal, niet uitgesteld kunnen worden omdat er acuut of op korte termijn gevaar is voor de openbare veiligheid of de volksgezondheid, dan kunnen deze maatregelen direct worden uitgevoerd. In deze situatie is de Gedragscode niet van toepassing, maar is normaliter sprake van overmacht in noodtoestand. U neemt hiervoor contact op met het lokale bevoegd gezag.

29. Onverwachte beschermde soorten

- Wanneer tijdens de uitvoering onverwachts een beschermde soort of element wordt aangetroffen, dan worden de werkzaamheden op de betreffende locatie direct gestopt. Wanneer nog geen overtreding is begaan en indien gewerkt kan worden met de betreffende gedragsregels, het element of de soort kan worden ontzien en de soort onder de gedragscode valt, kan het werk worden voortgezet. Dit wordt besproken met een ecologische deskundige en wordt vastgelegd in een aanvullend rapport (Deel 5 werkprotocol bosbeheer). Hierbij wordt aangegeven welke gedragsregels zijn toegepast.
- Wanneer voortzetting van de werkzaamheden niet kan omdat niet voldaan kan worden aan bovenstaande randvoorwaarden en voortzetting wel wenselijk wordt geacht, dan moet een vergunning te worden aangevraagd bij de provincie. Zo nodig kan de provincie worden verzocht om die aanvraag met spoed te behandelen.

11 Alternatievenafweging

Uitkap, groepenkap en schermkap zijn vormen van kap die ingezet kunnen worden in het bosbeheer. Het doel dat wordt beoogd, bepaalt welke vorm kan worden toegepast. Hieronder worden doelen opgesomd waarbij uitkap niet tot het gewenste resultaat leidt, zodat daarbij voor groepenkap en/of schermkap kan worden gekozen. Daarbij wordt aangegeven welk wettelijk belang is gemoeid met het betreffende doel.

- **Stimulering gewenste bosontwikkeling**

Met groepenkap en schermkap kan de bescherming en ontwikkeling worden gestimuleerd van bijvoorbeeld bossen met lichtboomsoorten en de bijbehorende flora en fauna (wettelijk belang 1 en 2, zie hoofdstuk 5). Voorbeeld: in een aantal Natura2000 habitattypen is de aanwezigheid van eiken een belangrijke voorwaarde. Om voldoende verjonging van eik te bewerkstelligen zijn open plekken van belang met voldoende licht op de bodem. Bij uitkap worden opengevallen plekken nog sterk beïnvloed door omringende bomen, en is er onvoldoende zonlicht voor de groei van eiken.

- **Variëren bosontwikkelingsfasen**

Om de gewenste aanwezigheid van alle bosontwikkelingsfasen en daarmee de natuurlijke habitats voor bosfauna en -flora in een bosgebied te bevorderen, is het van belang om de open en jonge fase te stimuleren, en daarmee op termijn ook de opvolgende bosfasen (wettelijk belang 1 en 2, zie hoofdstuk 5). Een belangrijk deel van de bosfauna- en flora is afhankelijk van de aanwezigheid van grotere open delen binnen het bos, bijvoorbeeld boompieper, boomleeuwerik, nachtzwaluw, geelgors, draaihals, en levendbarende hagedis.

- **Struweelontwikkeling**

Stimuleren van zoom/struweelontwikkeling op open plekken in het bos die habitats vormen voor bosfauna en -flora (wettelijk belang 1 en 2, zie hoofdstuk 5). Struwelen zijn bijvoorbeeld geschikt leefgebied voor kleine ijsvogelvlinder en boomkikker. Met het maken van open plekken wordt struweelvorming gestimuleerd en wordt het potentiële leefgebied voor de genoemde soorten uitgebreid.

- **Bosomvorming**

Bosomvorming/ontwikkeling naar andere boomsoorten zoals van exoten in natuurbos naar PNV (potentieel natuurlijke vegetatie) soorten, vergt een stevigere ingreep dan individuele bomen weghalen (wettelijk belang 1, 2, 3 en 4, zie hoofdstuk 5).

Voorbeeld: vanuit het belang van het behoud van het bos en de openbare veiligheid (brandgevaar) kan op bepaalde locaties omvorming van naaldhout naar loofhout gewenst zijn. Groepenkap kan hiervoor effectief worden ingezet.

In al deze situaties leidt uitkap niet tot het gewenste doel. Ook het niet uitvoeren van enige vorm van bosbeheer is geen goed alternatief voor groepenkap en schermkap. Dit leidt tot natuurlijke, maar uniforme en soortenarme bossen waar weliswaar een aantal soorten van profiteert, maar waar voor veel beschermde soorten geen plek is. In dit soort uniforme bossen krijgen soorten die open plekken nodig hebben als onderdeel van hun leefgebied pas een kans wanneer zich een vorm van verstoring voordoet. Dat is een van de redenen voor uitvoering van groepenkap en schermkap om deze open plekken te creëren. Met uitkap kan worden gestuurd naar een ongelijk jarig bos met allerlei flora en fauna die daarvan profiteren. Maar juist voor het behouden en stimuleren van soorten die profiteren van open plekken is het niet effectief.

Planning

- Belangrijkste afweging waar het gaat om ontzien van beschermde soorten bij de uitvoering van groepenkap en schermkap, is het gekozen tijdstip. Buiten het broedseizoen werken is optimaal. Hiermee worden alle beschermde soorten die dan in het bos voorkomen in hun meest kwetsbare periode ontzien.
- Daarnaast worden de werkzaamheden zo gelokaliseerd dat er altijd voldoende uitwijkmogelijkheden zijn voor beschermde soorten. Hiervoor gelden percentages van het totale bosgebied dat maximaal in verjonging mag zijn.

Werkwijze en locatie

- Bij de werkwijze is de belangrijkste afweging het kiezen van de juiste voorzorgsmaatregelen in relatie tot de aangetroffen beschermde soorten. Zijn er veel beschermde soorten aanwezig, dan beperkt dat de mogelijkheden voor activiteiten. Zijn er weinig beschermde soorten aanwezig, dan is er meer ruimte voor activiteiten, maar altijd binnen de geldende maatregelen.
- De belangrijkste afweging als het gaat om de uitvoering van groepenkap is de schaal. Voor groepenkap kan deze gedragscode worden toegepast tot kapvlaktes van maximaal 0,5 hectare. Het maken van kapvlaktes groter dan 0,5 ha kan uit oogpunt van soortenbescherming een relatief grotere ecologische impact hebben, zodat dan een specifieke beoordeling gewenst is

via een vergunningsprocedure.

- Er wordt gewerkt met vaste uitrijpaden om zoveel mogelijk bodemoppervlak te ontzien. Afhankelijk van de bodem (kwetsbare natte bodems of drogere bodems) wordt een keuze gemaakt voor inzet van materieel.
- Bepaalde elementen (bijzondere nestbomen, holenbomen, keverbomen) blijven altijd, staan inclusief een aantal bomen eromheen (alleen bij bijzondere nestbomen en holenbomen) die als buffer dienen zodat de bijzondere boom zelf zijn functie niet verliest.
- Burchten worden ontzien en er geldt altijd een bepaalde straal om de burcht heen waar geen activiteiten mogen plaatsvinden.
- In herpetofaunazones rond voortplantingswateren van amfibieën is groepenkap toegestaan op maximaal 5 % van de oppervlakte.
- Een tussenvorm tussen uitkap en groepenkap is 'schermkap'. Hierbij wordt bij het kappen een 'scherm' van bomen in stand gelaten dat zorgt voor zaadmateriaal, voor schaduwwerking op de grond en voor een gunstig klimaat voor het opkomen en ontwikkelen van nieuwe bomen. Gewoonlijk zal zo'n scherm gefaseerd worden verkleind, om de nieuwe vegetatie geleidelijk optimale ontwikkelingsmogelijkheden te geven.
- Schermkap kan onder de Gedragscode worden toegepast op een oppervlakte tot maximaal 2 ha. Ook hier geldt dat bij schermkap groter dan 2 ha de ecologische impact uit oogpunt van soortenbescherming zodanig groot kan zijn dat een specifieke beoordeling daarvan gewenst is via een vergunningsprocedure. Na de eerste vellingsronde blijft een scherm met ten minste 15 m²/ha grondvlak behouden. Wanneer het scherm daarna in verschillende vellingsrondes gefaseerd wordt teruggebracht, mag het grondvlak van het scherm tot tien jaar na de eerste vellingsronde niet kleiner worden dan 7,5 m²/ha. Schermkap kan ook in combinatie met kleinschalige groepenkap worden toegepast.
- **Aanvullend voor schermkap:** Naast alle bomen die blijven staan vanwege het generiek ontzien van beschermde soorten en de bomen die het scherm vormen, worden aanvullend een aantal bomen uit het scherm gehandhaafd voor het behoud van structuurvariatie en habitats voor soorten.

Bodembewerking

Bodembewerking kan worden ingezet na een uitgevoerde groepenkap of schermkap. Bodembewerking wordt toegepast vanwege de volgende redenen en is daarbij gekoppeld aan de belangen zoals genoemd:

- De gewenste bosontwikkeling stimuleren in bossituaties, waarbij specifieke boomsoorten zich niet verjongen door bijvoorbeeld een dichte grasmatt of andere vegetatie. Deze activiteit is gericht op het realiseren van de natuurlijke habitats en de bijhorende flora en fauna (wettelijk belang 1 en 2, zie hoofdstuk 5).
- Kansen geven aan bossoorten die van een opener bodem afhankelijk zijn, zoals bijvoorbeeld veel bosmossen, of bosplanten die zich niet in dikke

strooisellagen kunnen vestigen (wettelijk belang 1 en 2).

- De gewenste bosontwikkeling stimuleren in bossituaties waarbij (bij)planten van specifieke boomsoorten noodzakelijk is, maar het in die situatie niet goed mogelijk is door veel aanwezige takken of andere opslag (bijvoorbeeld braam) (wettelijk belang 1 en 2, zie hoofdstuk 5).

In bovengenoemde situaties is er geen alternatief om de gewenste doelen te halen.

Planning

- Belangrijkste afweging waar het gaat om ontzien van beschermde soorten bij de uitvoering van bodembewerking is het gekozen tijdstip. Buiten het broedseizoen werken is optimaal. Hiermee worden alle beschermde soorten die dan in het bos voorkomen in hun meest kwetsbare periode ontzien.

Werkwijze en locatie

- Bij de werkwijze is de belangrijkste afweging het kiezen van de juiste voorzorgsmaatregelen in relatie tot de aangetroffen beschermde soorten. Zijn er veel beschermde soorten aanwezig dan beperkt dat de mogelijkheden voor activiteiten. Zijn er weinig beschermde soorten aanwezig dan is er meer ruimte voor activiteiten, maar altijd volgens de daarvoor geldende maatregelen
- Beschermde plantensoorten worden altijd ontzien.
- Bodembewerking in de minerale bodem vindt slechts pleks- of strooksgewijs plaats in het kader van verwijderen van wortelkluiten, het uitgraven van exoten, het planten van bomen of voor het verwijderen of aanbrengen van andere voorzieningen als palen, hekwerk etc;
- Bodembewerking in de vorm van klepelen of vergelijkbare methoden ter stimulering van verjonging door verkleining van takken en het doorbreken van een dichte bodemvegetatie, wordt beperkt tot de strooisel- en vegetatielaag en wordt alleen pleks/strooksgewijs uitgevoerd en slechts op een gedeelte van de oppervlakte, maximaal totaal 50%. Daarnaast gelden beperkingen in herpetofauna zones waar op maximaal 2,5% van de totale boszone bodembewerking mag worden toegepast.

Bijlage A: Werkprotocol soortenbescherming bosbeheer

Het werkprotocol soortenbescherming bosbeheer (gebaseerd op het Format Ecologisch Werkprotocol van RVO²) wordt ten minste twee jaar door de beheerder bewaard inclusief bijbehorende kaarten, planning en inventarisatielijsten. Een kopie bewaren mag ook. Bij onvoorziene omstandigheden worden de werkzaamheden vastgelegd in een afwijkingsrapport (werkprotocol bosbeheer, deel 5). Ook deze wordt tenminste twee jaar door de beheerder bewaard.

De delen 1 t/m 4 van dit werkprotocol worden bosbeheer vóór aanvang van de werkzaamheden door de ecologisch deskundige en de beheerder ingevuld en door de beheerder ondertekend. Ook de aannemer ondertekent als blijk van ontvangst, kennisname en akkoord. Het werkprotocol bosbeheer wordt in tweevoud opgemaakt; beheerder en aannemer behouden elk een getekend exemplaar. Het protocol dient altijd op de werklocatie aanwezig te zijn (fysiek of digitaal).

Deel 1. Werkaanduiding

- ▶ Volledige gebieds-/objectaanduiding:

.....
.....
.....

- ▶ Omschrijving van de uit te voeren werkzaamheden:

.....
.....
.....
.....

- ▶ Wanneer worden de boswerkzaamheden uitgevoerd:

Voeg als bijlage van dit werkprotocol de planning van de werkzaamheden en maatregelen toe. Geef hierbij ook aan wanneer voorbereidende werkzaamheden starten en bv markeringen in het terrein worden aangebracht.

Aanvang werkzaamheden:

.....

Afronding werkzaamheden:

.....

---

² Zie: <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2024-06/240618-Format-ecologisch-werkprotocol-v1.docx>

Deel 2. Te beschermen soorten en/of elementen

- Titels / aantal bijbehorende kaarten met de te beschermen elementen:

Nr kaart	Titel

(toevoegen en bewaren als bijlage)

- Geraadpleegde bronnen bureauonderzoek:

Titel/website	Auteur	Datum
•		
•		
•		

- Te beschermen soorten en/of elementen:

	Locaties van nesten of voorkomens, gemarkeerd door beheerder	
	Gemarkeerd op kaart:	Aangewezen en deugdelijk gemarkeerd in het terrein:
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		

•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		

Bewoonde nesten van andere vogelsoorten		
•		
•		
•		
•		
•		
•		

Andere plant- of diersoorten of elementen die jaarrond worden ontzien:
aan te geven door de beheerder, op basis van specifieke omstandigheden ter plekke

Bijzondere nestbomen (zie 'begrippen')		
Bijzondere keverbomen (zie 'begrippen')		
Holenbomen (zie 'begrippen')		
Vliegend hert		
Vermiljoenkever		
Dassen-, vossen- en beverburchten		
Hazelmuis		
Boomkikker		
Eikelmuis		
Bospareldoornvlinder		
Bruine eikenpage		
Grote vos		
Grote weerschijnvlinder		
lepenpage		
Kleine ijsvogelvlinder		
Sleedoornpage		
Bosmiernesten		
Broeihopen van reptielen		
Overwinteringsplekken van reptielen		
Bosboterbloem		
Bosdravik		
Geelgroene wespenorchis		
Gladde zegge		

Grote bosaardbei		
Knollathyrus		
Rood peperboompje		
Steenbraam		
Wolfskers		
Zweedse kornoelje		
Stofzaad		
Tonghaarmuts		
Overige elementen		

Deel 3a. Gedragsregels die dienen te worden toegepast

Aan te vinken indien van toepassing

Gedragsregel	Van toepassing	Bijzondere aanwijzingen / instructies
1 t/m 11	✓	
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		
28		
29		

(uiteraard kan de tekst op een extra blad worden vervolgd)

Deel 3b. Wettelijk belang

Wettelijk belang	Van toepassing	Toelichting
Ter bescherming van de (wilde) flora en fauna	✓	
In stand houden van natuurlijke habitats		
Ter voorkoming van ernstige/ belangrijke schade aan bossen		
In het belang van openbare veiligheid en de volksgezondheid		
Andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van economische redenen		

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

(uiteraard kan de tekst op een extra blad worden vervolgd)

Ecologisch deskundige die de advisering/begeleiding voor dit werkprotocol bosbeheer heeft verzorgd:

Naam:

Telefoonnummer:

Emailadres:

Datum / data terreinbezoek:

BEHEERDER:

AANNEMER:

Datum

Datum

Plaats

Plaats

Naam

Naam

Telefoonnummer:

Telefoonnummer:

Emailadres:

Emailadres:

Handtekening

Handtekening

Deel 5. Aanvullend rapport

Het aanvullend rapport wordt voor het volgende doeleinde gebruikt:

De ecologisch deskundige dient het aanvullend rapport gebruiken voor een advies wanneer tijdens de werkzaamheden onverwachte soorten e.a. worden aangetroffen. De deskundige geeft daarin aan of het mogelijk is om de werkzaamheden voort te zetten zonder dat dit leidt tot ecologische schade voor de aangetroffen soort en zo ja, welke werkwijze daarbij nodig is; zie gedragsregel 29.

Het aanvullend rapport wordt tenminste twee jaar door de beheerder bewaard.

► Beschrijving aanvulling en daarmee verband houdende maatregelen / werkwijze:

.....

.....

.....

.....

(uiteraard kan de tekst op een extra blad worden vervolgd)

Ecologisch deskundige die de advisering/begeleiding voor dit aanvullend rapport heeft verzorgd:

Naam

Contact via

BEHEERDER:

Datum

Plaats

Naam

Handtekening

AANNEMER:

Datum

Plaats

Naam

Handtekening

Bijlage B: Overzicht bossoorten die onder de gedragscode vallen

Treft u deze soorten aan, dan dient u zorgvuldig de gedragsregels in deze code te volgen.

Het betreft soorten van artikel 11.37, 11.46 en 11.54 van het Bal (Besluit activiteit Leefomgeving) waarvoor geen algemene vrijstelling geldt en die in bossen aangetroffen kunnen worden

Let op: in geval groepenkap, schermkap en/of bodembewerking (bij activiteiten die kunnen leiden tot het overtreden van verbodsbepalingen) is het hanteren van de gedragscode slechts van toepassing voor:

- steenuil, kerkuil, buizerd, havik, slechtvalk, huismus, gierzwaluw, ooievaar,
- gewone dwergyleermuis, ruige dwergyleermuis,
- gladde slang, ringslang, adder, alpenwatersalamander, vinpootsalamander, kamsalamander, levendbarende hagedis, zandhagedis, hazelworm, rugstreeppad, heikikker, poelkikker en boomkikker.

Voor alle andere vormen van bosbeheer geldt de soortenlijst op de volgende pagina.

Planten en mossen

Bergnactorchis
Blaasvaren
Bosboterbloem
Bosdravik Dennenorchis
Geelgroene
wespenorchis Gladde
zegge
Grote bosaardbei
Karwijselie
Knollathyrus Knolspirea
Rood peperboompje
Steenbraam Stofzaad
Tonghaarmuts
Vliegenorchis Wolfskers
Zweedse kornoelje

Amfibieën

Alpenwatersalamander
Boomkikker
Heikikker
Kamsalamander
Poelkikker
Rugstreepad
Vinpootsalamander

Reptielen

Adder
Gladde slang
Hazelworm
Levendbarende hagedis
Ringslang
Zandhagedis

Insecten

Vlinders
Aardbeivlinder
Bospareelmoervlinder
Bruine eikenpage
Grote vos
Grote weerschijnvlinder
lepenpage
Kleine ijsvogelvlinder
Sleedoorpage
Spiegeldikkopje
Veenbesblauwtje
Zilveren maan
Teunisbloempijlstaart

Kevers
Vermiljoenkever
Vliegend hert

Libellen

Gaffellibel
Gevlekte witsnuitlibel
Oostelijke witsnuitlibel
Sierlijke witsnuitlibel
Bosbeekjuffer
Gevlekte glanslibel
Gewone bronlibel
Speerwaterjuffer

Vogels

Alle broedgevallen binnen de broedperiode
Jaarrond broedgevallen en nesten van roofvogels en uilen

Zoogdieren

Bever
Boommarter
Damhert
Edelhert
Das
Eekhoorn
Eikelmuis
Grote bosmuis
Hazelmuis
Steenmarter
Wild zwijn
Wilde kat

Vleermuizen

Baardvleermuis
Bechstein's vleermuis
Bosvleermuis
Franjestaart
Gewone dwergvleermuis
Gewone grootoor vleermuis
Grote rosse vleermuis
Kleine dwergvleermuis
Mopsvleermuis
Rosse vleermuis
Ruige dwergvleermuis
Vale vleermuis
Watervleermuis

Bijlage D Evaluatie

Als de initiatiefnemer van de gedragscode is VBNE verantwoordelijk voor het uitzetten van een evaluatie onder de gebruikers van de gedragscode. Deze evaluatie vindt plaats tussen jaar drie en vier na aanwijzing van de gedragscode. De evaluatie wordt gebruikt bij het opstellen van een nieuwe gedragscode. De evaluatie wordt gedeeld met RVO en er wordt aangegeven op welke wijze de onderdelen van de evaluatie verwerkt zijn in de nieuwe gedragscode.

De evaluatie zelf zal bestaan uit een enquête met minimaal de te stellen verplichte vragen vanuit de beleidsregels. Deze enquête zal worden uitgezet onder de gebruikers van de gedragscode o.a. vanuit de leden van de VBNE en bosaannemers (doelgroep). Daarnaast zal via een aantal themabijeenkomsten meer diepgang worden gegeven aan de evaluatie van de Gedragscode Soortenbescherming Bosbeheer.